

Uloga javnih službi u ostvarivanju prava djece bez pratnje

Markioli, Ana Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:631273>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

ANA MARIJA MARKIOLI
ULOGA JAVNIH SLUŽBI U OSTVARIVANJU PRAVA
DJECE BEZ PRATNJE
DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Sveučilišni diplomski studij Socijalni rad

ANA MARIJA MARKIOLI

**ULOGA JAVNIH SLUŽBI U OSTVARIVANJU PRAVA
DJECE BEZ PRATNJE**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof.dr.sc. Goranka Lalić Novak

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1.	Uvod	1
1.1.	Pojam 'djeca bez pratnje' – definicija i statistike	2
1.2.	Problem tranzitnosti	6
1.3.	Zakonodavni okvir	7
1.3.1.	Međunarodni i europski okvir.....	7
1.3.2.	Domaće zakonodavstvo	9
1.4.	Djeca bez pratnje u Republici Hrvatskoj	11
1.4.1.	Postupanje prije smještaja djeteta bez pratnje	12
1.4.2.	Postupanje nakon smještaja djeteta bez pratnje	16
2.	Metodologija istraživanja	21
2.1.	Cilj istraživanja i istraživačka pitanja	21
2.2.	Uzorak.....	21
2.3.	Postupak.....	22
2.4.	Mjerni instrument	23
2.5.	Obrada podataka	24
3.	Rezultati istraživanja i rasprava.....	25
3.1.	Izazovi unutar sustava socijalne skrbi	26
3.2.	Izazovi unutar sustava obrazovanja	31
3.3.	Izazovi unutar zdravstvenog sustava.....	34
3.4.	Izazovi u radu s djecom bez pratnje	35
4.	Zaključak	40
5.	Literatura	44
6.	Prilozi	49

Uloga javnih službi u ostvarivanju prava djece bez pratnje

Sažetak:

Djeca bez pratnje čine jednu od najranjivijih skupina migranata. Populaciju karakterizira maloljetnost, odvojenost od roditelja što ima za posljedicu nedostatak primjerene skrbi i napuštanje zemlje porijekla. Navedeno dovodi do potrebe za zaštitom njihova najboljeg interesa što se osigurava međunarodnim dokumentima i domaćim zakonodavstvom. Jedan od važnijih dokumenata našeg zakonodavstva je Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje koji daje detaljne upute sudionicima u postupku o obvezama koje slijede i pravima djece. Nakon zaticanja djeteta na teritoriju države hrvatsko zakonodavstvo propisuje obvezu imenovanja posebnog skrbnika djeci bez pratnje koji je zadužen zastupati njegova prava i interese. Zatim slijedi inicijalni zdravstveni pregled te smještaj djeteta u odgovarajuću ustanovu socijalne skrbi, a ukoliko je to moguće dijete se uključuje u sustav obrazovanja. Cilj ovog istraživanja je dobiti uvid u ostvarivanje prava djece bez pratnje u javnim službama. U njemu je sudjelovalo 5 stručnjaka sa iskustvom rada sa djecom bez pratnje. Rezultati istraživanja ukazuju na određene nedostatke u više sustava. U sustavu socijalne skrbi nailazimo na izazov neadekvatnosti smještaja i nedostatka kapaciteta u alternativnom smještaju te imenovanja posebnih skrbnika, ostvarivanja kontakta djece i skrbnika, opterećenosti radnim obavezama i edukacije općenito. Zatim se u sustavu obrazovanja nameće pitanje razine obrazovanja djece bez pratnje i organizacije pripreme nastave, odnosno pripremljenosti škola na prihvata, dok u zdravstvenom sustavu izazov čini površno obavljanje inicijalnog pregleda. Za kraj, stručnjaci objašnjavaju svakodnevne izazove u praksi rada sa djecom bez pratnje.

Ključne riječi: djeca bez pratnje, javne službe, ostvarivanje prava, smještaj djece bez pratnje, posebno skrbništvo

The role of public services in realizing unaccompanied children's rights

Abstract:

Unaccompanied children are one of the most vulnerable groups of migrants. The population is characterized by being under-age, separation from parents which results in a lack of adequate care and leaving the country of origin. The above leads to the need to protect their best interests, which is ensured by international documents and domestic legislation. One of the most important documents of our legislation is the Protocol on Treatment of Unaccompanied Children, which provides detailed instructions to the participants in the procedure of the following obligations and children's rights. After a child is found on the territory of the state, Croatian legislation stipulates the obligation to appoint a special guardian for unaccompanied children, who is then responsible for representing his rights and interests. This is followed by an initial health examination and placement of child in an appropriate social welfare institution, and in situation when it is possible the child is included in the education system. The goal of this research is to gain insight into the realization of the rights of unaccompanied children in public services. The research results indicate certain deficiencies in several systems. In the social care system, we encounter the challenge of inadequate accommodation and lack of capacity in alternative accommodation, as well as the appointment of special guardians, establishing contact between children and guardians, workload and education in general. Furthermore, in the education system, there is the question of the level of education of unaccompanied children and the organization of preparatory classes, apropos the readiness of schools for reception, while challenge in the health system is the superficial performance of the initial examination. Finally, experts explain the daily challenges in the practice of working with unaccompanied children.

Key words: unaccompanied children, public services, realization of rights, accommodation of unaccompanied children, special guardianship

Izjava o izvornosti

Ja, Ana Marija Markioli pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Ana Marija Markioli

Datum: 6.9.2024.

1. Uvod

U posljednje smo vrijeme svjedoci pojačanog priljeva migranata iz različitih dijelova svijeta koji napuštaju zemlje porijekla bježeći od nepovoljnih situacija koje su ih zatekle. Posebnu kategoriju migranata čine djeca bez pratnje. Nažalost, za vrijeme velikih izbjegličkih valova 2015. i 2016. godine kada je kroz Republiku Hrvatsku prolazio tzv. Balkanski koridor, stručnjaci navode kako su djeca bez pratnje bila nevidljiva skupina (Hameršak i Pleše, 2020: 8), a problem predstavlja što i dan danas nije oformljen sustav evidencije djece. Djecu bez pratnje karakteriziraju tri faktora – maloljetnost, razdvojenost od roditelja i njihove skrbi te migriranje iz zemlje porijekla (Ustić, 2008: 11) što ih čini posebno ranjivima. Drugi autori također ističu da su djeca bez pratnje jedna od najranjivijih skupina migranata zbog izloženosti različitim čimbenicima rizika od kojih izdvajamo: podložnost iskorištavanju i zlostavljanju (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018: 301; Kraljević, Marinović i Živković Žigante, 2011: 12), nedostatna psihosocijalna podršku (Pezerović i Milić Babić, 2016: 375), izloženost traumatskim migracijskim iskustvima (Selak Živković, 2008: 8) i drugim činiteljima rizika poput gubitka ili nestanka roditelja, ranije izloženosti nasilju, izolacije, predrasuda ili rasizma nove sredine, povišene anksioznosti i otežanog žalovanja (Žižak, 2008: 45). Osim tih, Perić i Merkaš (2020: 126) napominju da iskustvo dolaska djece bez pratnje u određenu zemlju može utjecati na proces prilagodbe zbog čega se to razdoblje još može nazvati i razdobljem druge traume. Naime, mladi se 'bore' kako bi ispunili neke njima važne potrebe poput primjerice osjećaja sigurnosti, a sve zbog ograničenih relacijskih i kulturnih resursa što se u konačnici odražava na njihovu dobrobit i otežava integraciju (Andersson, Solheim Skar i Jensen, 2021: 572). Drugim riječima, sustav formalne i neformalne podrške je izrazito važan za proces prilagodbe djece bez pratnje i zaštitne čimbenike. Recimo, prikladan i u najboljem interesu odabran skrbnik, uključenost u zajednicu i školu, odnosno sustav obrazovanja te prilika za vođenjem što normalnijeg život u danim okolnostima čine vrlo važne zaštitne čimbenike djece bez pratnje koji mu pomažu u nošenju s činiteljima rizika (Žižak, 2008: 49).

Nakon pohađanja terenske nastave u jednom od Područnih ureda Zavoda za socijalni rad u Zagrebu, gdje sam imala priliku po prvi se puta malo bolje upoznati s

populacijom djece bez pratnje i problematikom unutar sustava socijalne skrbi, odlučila sam pisati diplomski rad na temu ostvarivanja njihovih prava u Hrvatskoj. Početnu sam motivaciju pronašla u pitanju koje se nametnulo samo od sebe – zašto djeca ne ostaju u Hrvatskoj? Daljnjim razgovorom sa mentorom sam saznala za neke izrazito neuobičajene prakse u ostvarivanju njihovih prava, poput smještaja u domove za problematičnu djecu, što me dodatno zainteresiralo za tu temu. Ako uzmemo u obzir navode u prethodnom paragrafu o ranjivosti djece koji potkrepljuju činjenicu da se djeca migranti nalaze u izrazito nepovoljnoj situaciji, provođenje ovog istraživanja i prikupljanje podataka iz 'prve ruke' se činilo jako važnim za pregled izazova u ostvarivanju prava kroz različite javne službe. Istraživanje je provedeno s ciljem dobivanja dubljeg uvida u ostvarivanje prava djece bez pratnje u javnim službama, a u njemu su sudjelovali stručnjaci zaposleni u javnim službama i organizacijama civilnog društva s iskustvom rada sa djecom bez pratnje, a koji se svakodnevno bave primjenom njihovih prava u praksi. Samim time čine važan izvor informacija o izazovima u radu različitih javnih službi. Koprić i suradnici (2014) javne službe definiraju kao djelatnosti koje se obavljaju u javnom interesu i pod posebnim pravnim režimom zbog odgovornosti prema građanima kojima su usluge i namijenjene, a za koje je javna vlast dužna snositi barem dio organizacijskih, financijskih i drugih tereta. U fokusu mog diplomskog rada su socijalna skrb, zdravstvo i obrazovanje – tri javne službe u izravnom doticaju sa djecom bez pratnje, a nastojala sam definirati izazove s kojima se susreću djelatnici zaposleni u njima i koji se odnose na ostvarivanje prava djece bez pratnje. Stoga u idućim dijelovima rada govorim o definiciji djece bez pratnje, karakteristikama populacije i zabilježenim statistikama, što slijede značajni međunarodni, europski i hrvatski propisi te Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje. Zatim dajem pregled dosadašnjih istraživanja na temu ostvarivanja prava i raspravu o rezultatima ovog istraživanja te vlastiti zaključak o temi.

1.1. Pojam 'djeca bez pratnje' – definicija i statistike

Kako bismo valjano definirali pojam djece bez pratnje, za početak treba naglasiti da se za taj fenomen u dokumentima i literaturi koristi različita terminologija. Tako osim naziva djeca bez pratnje pronalazimo sljedeće: djeca u pokretu, maloljetnici bez

pratnje, djeca odvojena od roditelja i djeca izbjeglice. S obzirom da postoje određene diferencije u nazivlju za očekivati je i 'razliku' u definicijama.

Kao krovni naziv ističe se izraz 'djeca u pokretu', a za koji European Childhood Peace Consortium¹ napominje da podrazumijeva svu onu djecu koja migriraju sa ili bez roditelja i drugih skrbnika, dok se naziv djeca izbjeglice odnosi na djecu s iskustvom ratne traume ili političkog nasilja, a koja su u procesu prilagodbe na novu kulturu (National Child Traumatic Stress Network, 2005). U Načelima dobre prakse² djeca odvojena od roditelja definiraju se kao djeca mlađa od 18 godina, a koja su odvojena od roditelja ili primarnih skrbnika te se nalaze izvan zemlje svog porijekla što uključuje djecu koja putuju sama ili u pratnji članova proširene obitelji, a koji rijetko imaju mogućnost dobro se brinuti o njima. Tim se nazivom u fokus stavlja ključni problem s kojim se djeca bez pratnje suočavaju, a to je odvojenost od roditelja što ima za posljedicu nedostatak roditeljske zaštite i skrbi.

U ovom će se radu koristiti naziv djeca bez pratnje koji se koristi i u najvažnijem međunarodnom dokumentu u području zaštite djece - Konvenciji o pravima djeteta, kao i u hrvatskom zakonodavstvu. Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti³ (čl.4.st.17) dijete bez pratnje definirano je kao državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva mlađa od osamnaest godina, koja je ušla u Republiku Hrvatsku bez pratnje odrasle osobe odgovorne za njega u smislu roditeljske skrbi sukladno zakonodavstvu RH, sve dok se ne stavi pod skrb takve osobe, a uključuje i djecu koja su ostala bez pratnje nakon što su ušla u RH. S druge strane, Zakon o strancima⁴ (čl.3.st.15) maloljetnika bez pratnje pojašnjava kao državljanina treće zemlje koji je mlađi od 18 godina, a na teritorij Republike Hrvatske je došao bez pratnje odgovorne odrasle osobe, u skladu sa zakonom i običajima, tako dugo dok se za njega zaista ne počne brinuti takva osoba, odnosno maloljetnik koji je bez takve pratnje ostao nakon ulaska u Hrvatsku. Zaključujemo sljedeće: kako bi dijete pronađeno na teritoriju

¹Early Childhood Peace Consortium. *Children on the Move*. Posjećeno 15.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://ecdpeace.org/work-content/children-move#:~:text=They%20are%20%E2%80%9Cchildren%20on%20the,their%20parents%20or%20other%20caregivers> .

²Separated Children in Europe Programme (2010). *Statement of Good Practice*. Posjećeno 15.3. 2024. na mrežnoj stranici: <https://www.refworld.org/reference/research/scep/2010/en/19616> .

³ Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, *Narodne novine* 70/15, 127/17, 33/23.

⁴ Zakon o strancima, *Narodne novine* 133/20, 114/22, 151/22.

Republike Hrvatske identificirali kao dijete bez pratnje, potrebno je provjeriti ispunjava li tri čimbenika navedena u definiciji djeteta bez pratnje, odnosno djeteta odvojenog od roditelja: malodobnost, odvojenost od roditelja ili odrasle odgovorne osobe i napuštanje zemlje porijekla.

S obzirom na pravni status, možemo razlikovati tri kategorije djece bez pratnje – djeca bez pratnje strani državljani, djeca bez pratnje tražitelji međunarodne zaštite i djeca bez pratnje koja imaju odobrenu međunarodnu zaštitu (Hrvatski pravni centar, 2020: 2). Osim ove klasifikacije, poznata je i ona od Kraljević, Marinović i Živković Žigante (2011) gdje se djeca bez pratnje dijele na djecu u nezakonitom statusu, djecu koja u procesu migracije postaju žrtvama trgovine ljudima i djecu koja traže azil u zemlji destinacije. Neovisno o tome kojoj kategoriji pripadaju, djeca bez pratnje predstavljaju izrazito heterogenu skupinu jer svako od njih dolazi sa vlastitim proživljenim iskustvima, kulturama, običajima i vjerovanjima. S druge strane, zajedničke su im karakteristike uočene od strane stručnjaka tijekom prihvata i smještaja u ustanove socijalne skrbi, a pod koje spadaju dezorijentiranost, fizička iscrpljenost, neispavanost, anksioznost vezana uz trenutnu situaciju i neinformiranost, velika uznemirenost zbog nemogućnosti uspostavljanja komunikacije (jezična barijera) i nemogućnosti uspostavljanja kontakta s obitelji, početna nepovjerljivost i aktivan otpor (Marušić, 2008: 25; Babić, 2020: 124). Oni rijetko putuju sami, najčešće ih policijski službenici pronalaze unutar organiziranih skupina koje ilegalno ulaze u zemlju (Babić, 2020: 121) što sigurno u nekim situacijama utječe na samo prepoznavanje djeteta kao djeteta bez pratnje. S obzirom da se radi o ranjivoj skupini djece zaštićenoj priznatim međunarodnim i domaćim pravnim dokumentima, ponekad u praksi dolazi do zlouporabe njihovih povlastica i prava. Tako se zatvaranjem Balkanskog koridora 2016. godine primjećuje pojava tzv. kompetentnih socijalnih glumaca – sa nakanom izlaska iz zatvorenog kampa u Slavenskom brodu odrasli migranti su započeli sa taktikama samopredstavljanja kao maloljetnih osoba (Hameršak i Pleše, 2020: 13). S vremenom se takva praksa ustalila i dovela do poteškoća utvrđivanja starosne dobi djece. Naime, čak 92% prihvata u Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb u razdoblju od 2011.-2018. odnosi se na mušku populaciju stariju od 15 godina, a stručnjaci tvrde da je određeni broj njih je bio vidno i stariji (Babić, 2020:120). Na slične postotke nailazimo i na razini cijele

Europe – u 2021. je 93% tražitelja međunarodne zaštite bilo muškog roda i starije od 15 godina⁵. Župarić-Iljić i Mlinarić (2018) upozoravaju da takve statistike vode krivim zaključcima da djeca ženskog spola slabo ili uopće ne migriraju. Objašnjavaju to vjerojatnošću da djevojke nisu niti prepoznate kao dijete bez pratnje zbog putovanja sa organiziranom skupinom, širom rodbinom ili prijateljima. Nažalost, njihovo neidentificiranje svakako potpomaže riziku da postanu žrtve zlostavljanja ili trgovine ljudima.

Prema podacima Eurostata⁶ u 2022. godini u Europskoj uniji (dalje: EU) broj podnositelja zahtjeva za azilom iznosio je 960 725, što ujedno predstavlja i najveću brojku podnositelja zahtjeva od početka velikih migracijskih valova. Od toga je skoro 220 000 tražitelja međunarodne zaštite bilo djeca, a otprilike 39 000 djece spada u kategoriju djece bez pratnje (Eurostat, 2024) – dakle svako peto dijete u pokretu spada u skupinu djece bez pratnje. Najčešće zemlje porijekla djece bez pratnje su zemlje sa Bliskog Istoka - Sirija i Afganistan, zatim Somalija, Eritreja, Turska, Venezuela, itd. S druge strane, ciljane destinacije djece su zapadne zemlje Europe što se može potkrijepiti podacima da je u Njemačkoj i Austriji podnesen najveći broj zahtjeva djece bez pratnje za međunarodnom zaštitom⁷. Dakle, većini njih koji prolaze područjem Hrvatske u tranzitu, ona nije željena destinacija. Kraljević, Marinović i Živković Žigante (2011) u svom radu objašnjavaju neke od mogućih razloga dječjih migracija, a to su potraga za boljim životom, bijeg od siromaštva i ratova te političkih sukoba, a navode i migracije uzrokovane prirodnim katastrofama ili zbog gubitka obiteljske sigurnosti. Premda migracije sa sobom nose niz rizika i negativnih posljedica po djecu, ponekad napuštanje zemlje porijekla predstavlja jedinu spasonosnu strategiju koja vodi mogućnosti napretka (Maioli i sur., 2021: 1).

⁵ Eurostat (2022). *Asylum 2021: Asylum decisions and unaccompanied minors*. Posjećeno 16.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220504-1>

⁶ Eurostat (2024). *Asylum applicants by type – annual aggregated data*. Posjećeno 15.3.2024. na mrežnoj stranici: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00191/default/table?lang=en&category=t_migr.t_mi_gr_asy

⁷ Eurostat (2024). *Asylum applications – annual statistics*. Posjećeno 15.3.2024. na mrežnoj stranici: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_applications_-_annual_statistics#Applications_by_unaccompanied_minors

1.2. Problem tranzitnosti

Premda je mnogima jedna od obaveznih zemalja na ruti, Republika Hrvatska se poima kao tranzitna zemlja (Kraljević, Marinović i Živković Žigante, 2011: 18) zbog čega se brojke prihvata djece bez pratnje kod nas razlikuju od brojeva ostalih država Europe koje migranti percipiraju bogatijim i više poželjnim. Stoga je prilikom proučavanja populacije migranata, pa tako i djece bez pratnje, važno uzeti u obzir neizostavan kriterij percepcije Hrvatske kao tranzitne zemlje jer takav stav predstavlja smetnju izgradnji učinkovitog sustava za skrb djece (Centar za mirovne studije, 2021). Kao primjer možemo uzeti rijetko primjenjivanje prava na obrazovanje djece bez pratnje jer maloljetnici u čak više od osamdeset posto slučajeva napuštaju ostvareni smještaj u svega nekoliko tjedana od dana dolaska (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2015). Problem tranzitnosti posebno naglašavaju Hameršak i Pleše (2020) navodeći da su hrvatska politika i birokracija sa disfunkcionalnim sustavom azila te nerazvijenom i neodgovarajućom socijalnom mrežom za migrante prihvatile i pomogle razviti identitet Hrvatske kao tranzitne zemlje i tako stvorile sliku migranata kao ljudi koji niti ne žele ostati. Kao posljedice navedenog javljaju se traćenje institucionalnih resursa te davanje pravima djece i njihovoj integraciji u društvo sekundarni značaj zbog čega je potrebno oformiti alternativni pristup prihvatu i integraciji (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018: 320-321).

Prema statističkim pokazateljima objavljenim na stranicama Ministarstva unutarnjih poslova⁸ u 2023. godini podneseno je ukupno 68 114 zahtjeva za odobrenjem međunarodne zaštite od čega je njih 1516 zahtjeva od maloljetnika bez pratnje. Primjera radi, u Austriji je 2022. godine podneseno čak 13 tisuća zahtjeva za međunarodnom zaštitom djece bez pratnje⁹. U Izvješću o radu pravobraniteljice za djecu (2023) pronalazimo informacije da su 2022. godine od strane djece bez pratnje podnesena 104 zahtjeva, od kojih je u 32 slučaja postupak obustavljen, 2 su odbačena, a za 70 zahtjeva postupak još traje – međunarodna zaštita je odobrena samo za jedno dijete bez pratnje. Zapravo je upitno i koliko dugo podnositelji

⁸ MUP (2024). *Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite do 31.12.2023.* Posjećeno 16.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-trazitelji-medjunarodne-zastite/283234>

⁹ Eurostat (2024). *Asylum applicants considered to be unaccompanied minors – annual data.* Posjećeno 16.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00194/default/table?lang=en>

zahtjeva čekaju na donošenje odluke unatoč odredbi ZMPZ-a (čl.17.st.9) da zahtjev djeteta bez pratnje ima prednost u rješavanju. Dakle, važno je proučiti ulogu tranzitnosti Republike Hrvatske u kontekstu ostvarivanja prava djece bez pratnje jer ona ima utjecaja na praksu zaposlenih u sustavima, kao i na samu motivaciju djece za ostankom.

1.3. Zakonodavni okvir

1.3.1. Međunarodni i europski okvir

Kao najvažniji međunarodni dokument kojim se štite prava i temeljne slobode sve djece, samim time i djece bez pratnje, ističe se Konvencija o pravima djeteta (dalje: Konvencija). Od Deklaracije o pravima djeteta je razlikuje to što Deklaracija ima tek moralnu snagu, dok je Konvencija pravno obvezujuća za sve one države koje su ju ratificirale. To je međunarodni dokument koji je usvojen na Glavnoj skupštini Ujedinjenih naroda 1989. godine, a koji sadrži univerzalne standarde koji se jamče svakom djetetu. Republika Hrvatska je samo jedna od 196 zemalja koja ju je ratificirala i tim činom obvezala na provedbu Konvencije na način da će joj prilagoditi postojeće zakone i akte te da će informirati javnost o načelima i odredbama koji iz nje proizlaze (HPC, 2020). Važno je naglasiti da je Konvencija sveobuhvatna (osigurava građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava djece) i univerzalna (primjenjuje se na svu djecu i u svim situacijama – dakle i na djecu bez pratnje) te da zahtjeva od država poduzimanje radnji važnih za zaštitu djece. Prava djeteta navedena u Konvenciji kao takva moraju poznavati svi, a posebno oni koji žive i rade sa djecom. Sva prava koja proizlaze iz Konvencije o pravima djeteta temelje se na 4 opća načela: načelo nediskriminacije prema kojemu djeca ne smiju trpjeti bilo kakav oblik diskriminacije; djeca imaju pravo na život i razvoj u svim vidovima života; u svim odlukama ili izvršenjima postupaka, a koji imaju utjecaja na dijete, uvijek mora biti najvažnija njegova dobrobit; i posljednje, da djeca imaju pravo na slobodu izražavanja mišljenja. Vrsta prava sadržana u Konvenciji također se mogu kategorizirati u četiri skupine: prava preživljavanja, razvojna prava, zaštitna i prava sudjelovanja. Prava preživljavanja okupljaju sva ona koja djetetu osiguravaju zadovoljavanje temeljnih potreba, poput prava na smještaj.

Razvojna prava s druge strane su ona koja osiguravaju njegov najbolji mogući razvoj, kao što bi to recimo osiguralo pravo na obrazovanje. Zabrana dječjeg rada je samo jedno od prava svrstanih u kategoriju zaštitnih prava, dok pravo na slobodno izražavanje svojih misli spada pod prava sudjelovanja. Dakle, Konvencija obuhvaća sva prava djece i obvezuje države potpisnice na njihovo provođenje, a nadzor nad izvršavanjem tih obveza obavlja važno tijelo UN-a - Odbor za prava djeteta. Države koje su ratificirale Konvenciju također su obavezne Odboru podnositi izvješća o poduzetim mjerama i napretku na što je ono dužno i reagirati.¹⁰

Sljedeći važan dokument za interese i prava djece bez pratnje je Povelja Europske unije o temeljnim pravima koja propisuje pravo djeteta na zaštitu i brigu koja je potrebna za njihovu dobrobit, kao i pravo djeteta na održavanje redovnih osobnih odnosa i kontakta s roditeljima kada je to u skladu s njegovim interesom. Također imaju pravo slobodno izraziti svoje mišljenje koje se u konačnici uzima u obzir u pitanjima koja se odnose na njih, a u skladu s njihovom dobi i zrelosti. Poveljom se upozorava da je cilj svakog djelovanja i postupka, neovisno o tome tko ga provodi, zaštita interesa djece.¹¹

Važan europski dokument u sferi djece bez pratnje i migranata općenito je i Lisabonski ugovor (dalje: Ugovor). Nastao je na temelju dva važna ugovora Europske unije: Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije, a cilj mu je reformirati i modernizirati pravne temelje, institucije i instrumente unije u uvjetima proširenog članstva. Njime je određeno i da sve zemlje članice na Europsku uniju prenose određene nadležnosti u svrhu postizanja zajedničkih ciljeva na što otvoreniji i građanima bliži način, pa se samim time uređuju i pitanja postupanja u situacijama velikih migracija. S obzirom da je RH 2013. godine postala članicom Europske unije, odredbe Ugovora odnose se i na nju. Ugovorom je propisana obveza Europske unije da stvara zajedničku politiku međunarodne i privremene zaštite što u konačnici ima za cilj izbjeglicama ponuditi odgovarajući pravni status. Njime se između ostalog uređuje postupak određivanja koja je država

¹⁰ Konvencija o pravima djeteta. SL SFRJ 15/90, NN MU 12/93.

¹¹ Povelja Europske unije i temeljnim pravima. *Službeni list Europske unije*, 2016/C 202/02.

članica nadležna za razmatranje zahtjeva za međunarodnom zaštitom, kao i proces reunifikacije obitelji.¹²

U kontekstu ostvarivanja prava djece bez pratnje i onih situacija kada se ta prava krše važno je istaknuti ulogu Europskog suda za ljudska prava (dalje: Sud) čija je uloga ustanovljena Europskom Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: Europska Konvencija). Naime, Europski sud za ljudska prava je tijelo koje osigurava poštivanje odredbi i obaveza koje proizlaze iz Europske Konvencije. Europska Konvencija je međunarodni dokument donesen 1950. godine u Rimu, a koji jamči poštivanje ljudskih prava u svim ugovornim strankama/državama potpisnicama. Od prava i sloboda koja su nabrojana u dokumentu, u kontekstu djece bez pratnje smatram važnim izdvojiti pravo na život, zabranu mučenja te ropstva i prisilnog rada. Dakle, po zaprimljenoj pritužbi kršenja ljudskih prava Sud provjerava provođenje odredbi Europske Konvencije države potpisnice, ali tek onda kada su iscrpljena sva raspoloživa domaća pravna sredstva. Sud donosi obvezujuće i javne presude čije izvršavanje nadzire Odbor ministara.¹³ Primjera radi, u Izvješću o radu pravobraniteljice za djecu nailazimo na podatke o presudi M.H. i drugih protiv Hrvatske u kojoj je Europski sud za ljudska prava utvrdio niz povreda Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda što je za posljedicu imalo formiranje akcijskog plana o mjerama izvršenja i nadzor Odbora ministara (Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu, 2023: 167).

1.3.2. Domaće zakonodavstvo

Najvažniji pravni dokument u Hrvatskoj je Ustav Republike Hrvatske te svi zakoni i propisi moraju biti u skladu s njim. Samim time on predstavlja i najbitniji domaći propis u određivanju prava djece bez pratnje. Naime, Ustav nalaže da svatko u Hrvatskoj ima zajamčena prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu i drugim propisanim obilježjima te da su svi pred zakonom jednaki. Osim toga, propisuje i dužnost države i svih njenih građana

¹² Rudolf, D. (2009). Lisabonski ugovor Europske unije (2007.) – Konsolidirani tekst Ugovora o Europskoj uniji (Maastricht, 1992.) – Konsolidirani tekst Ugovora o funkcioniranju Europske unije (Rim, 1957.): protokoli, prilozi i izjave. *Adrias* (16), 1-418.

¹³ Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. *Međunarodni ugovor* 18/97, 6/99, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17.

da štite djecu, dok država posebnu skrb mora posvetiti maloljetnicima bez roditelja i onima za koje se ne brinu roditelji. Također je u interesu djece bez pratnje istaknuti i odredbu Ustava kojom se zabranjuje rad djece prije zakonom određene dobi, kao i zabranu prisilnog rada.¹⁴

Ostali važni domaći propisi kojima se uređuje status i prava djece bez pratnje su Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (dalje: ZMPZ), Zakon o strancima (dalje: ZOS), Obiteljski zakon, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi te Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u RH. Kada je riječ o djetetu bez pratnje koje je izrazilo namjeru za traženjem međunarodne zaštite primjenjuje se Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, a kada se dijete nalazi u nezakonitom statusu primjenjuju se odredbe Zakona o strancima (HPC, 2020: 5).

Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti uređuju se načela, uvjeti i postupak odobrenja zahtjeva, navode se prava i obveze tražitelja te su objašnjeni uvjeti i sam postupak poništenja i prestanka međunarodne i privremene zaštite. Njime se djecu bez pratnje svrstava u ranjivu skupinu i on jamči provedbu posebnih postupovnih i/ili prihvatnih jamstava u ostvarivanju prava. Što se tiče načela bitnih za postupanja sa djecom bez pratnje, a koja su navedena u spomenutom Zakonu, važna su slijedeća – načelo najboljeg interesa djeteta (važno je uzeti u obzir dobrobit, razvoj i podrijetlo djeteta, njegovu zaštitu i sigurnost, uvažiti njegovo mišljenje ovisno o dobi i zrelosti te mogućnosti spajanja s obitelji), zatim načelo zabrane prisilnog udaljenja (u situacijama kada bi bili ugroženi život i sloboda pojedinca) te načelo ili institut blagodatni sumnje (važno prilikom utvrđivanja starosne dobi imigranta). Člankom 52. ZMPZ-a navode se prava i obveze tražitelja, od kojih je za ovaj rad važno istaknuti pravo na boravak, pravo na zdravstvenu zaštitu te pravo na osnovno i srednje obrazovanje.

S druge strane, ZOS-om su propisani uvjeti ulaska, kretanja, boravka i rada stranaca državljana trećih zemalja u Hrvatskoj. U slučaju da to zahtijevaju određeni humanitarni razlozi, međunarodne obveze ili interes države, maloljetniku se može

¹⁴ Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine* 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

odobriti ulazak u zemlju i privremeni boravak u roku od godine dana ili sve dok su ispunjeni uvjeti za njega. U ovom se Zakonu također ističe zabrana prisilnog udaljenja pri čemu je za dijete bez pratnje potrebno utvrditi hoće li pri povratku biti predano članu obitelji, imenovanom skrbniku ili odgovarajućoj ustanovi za prihvata (čl.207.st.2).

Marušić (2008: 38) u radu koji govori o privremenoj skrbi djece bez pratnje u zaključnim napomenama ističe kako je u svrhu primjerenog djelovanja prema djeci bez pratnje potrebno usvojiti usuglašeni protokol u postupanju prema djeci bez pratnje koji su uhvaćeni u ilegalnom prelasku preko granice. Slijedeće je godine upravo zbog nedostatka propisa o načinu postupanja mjerodavnih tijela usvojen Protokol o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja – stranim državljanima, međutim kako Kraljević, Marinović i Živković Žigante (2011: 58) ističu njime se davala prednost migracijskom zakonodavstvu, a ne zaštiti djece. Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje (dalje: Protokol), kakav se koristi i danas, donesen je 2018. godine i njime se definiraju nositelji obveza i postupanja prema djeci bez pratnje, a sve u svrhu ispunjavanja zadatka zaštite prava i interesa (HPC, 2020: 6). U njemu su opisane sve radnje koje je potrebno poduzeti prije smještaja djeteta, kao i one tijekom boravka u ustanovama socijalne skrbi. Sva postupanja prema djeci bez pratnje navedena u Protokolu temelje se na prethodno spomenutim ključnim načelima Konvencije o pravima djeteta: zaštita dobrobiti, zaštita od svih oblika diskriminacije, pravo na život, sigurnost i razvoj te pravo na sudjelovanje i slobodno izražavanje vlastitog mišljenja¹⁵.

1.4. Djeca bez pratnje u Republici Hrvatskoj

Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje u svom uvodnom dijelu nabroja nadležna tijela koja sudjeluju u postupku prema djetetu, a koja većinskim dijelom pripadaju javnim ustanovama koje obavljaju djelatnosti javnih službi. Prema Zakonu o plaćama u državnoj službi i javnim službama¹⁶ (čl.3) u javne službe, pored ostalih

¹⁵ *Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje* (2018). Posjećeno 17.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelj-i-socijalna-politika/obitelj-12037/djeca-i-obitelj-12048/djeca-bez-pratnje-12060/12060>

¹⁶ Zakon o plaćama u državnoj službi i javnim službama, *Narodne novine* 155/23.

spadaju sve pravne osobe korisnici državnog proračuna navedene u Registru proračunskih i izvanproračunskih korisnika, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje te osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove čiji je osnivač RH ili jedinica lokalne i područne samouprave, a čije se plaće isporučuju iz državnog proračuna. Kao javne službe relevantne u području djelovanja prema djeci bez pratnje u ovom ćemo radu izdvojiti socijalnu skrb, zdravstvo i obrazovanje. Kako bi sljedeći dio rada, koji nosi presjek tijeka ostvarivanja prava djece bez pratnje bio pregledan, opisati ćemo ga kronološkim redoslijedom postupanja prema djeci nakon zaticanja na teritoriju Hrvatske kakav je naveden i u Protokolu. Drugim riječima, ostvarivanje prava djece bez pratnje biti će popraćeno u postupanjima prije i tijekom/nakon smještaja.

1.4.1. Postupanje prije smještaja djeteta bez pratnje

Nakon zatjecanja djeteta i utvrđivanja da se radi o malodobnom djetetu bez pratnje roditelja ili drugih skrbnika izvan zemlje porijekla, u nadležnoj policijskoj upravi ili policijskoj postaji policijski službenik započinje postupak identifikacije. Uz policijskog službenika u postupku još sudjeluju prevoditelj i stručni radnik Hrvatskog zavoda za socijalni rad (dalje: HZSR) ili posebni skrbnik ukoliko je imenovan. Sam proces identifikacije uključuje uspostavu komunikacije sa djetetom kako bi ga se upoznalo sa njemu relevantnim informacijama (na primjer: u kojoj se državi nalazi, koja su njegova prava, koji postupci slijede, i sl.) i kako bi se prikupilo potrebne informacije o njemu (osobni podaci, njegove potrebe) te u konačnici objasnilo postupanje ako izrazi namjeru za podnošenjem zahtjeva za međunarodnom zaštitom tijekom samog postupka (Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje, 2018: 8-10).

Ono što je važno i u interesu je djeteta bez pratnje, a ujedno je uređeno odredbama Obiteljskog zakona¹⁷, je da stručni radnik HZSR-a ili sud pismenim ili usmenim putem promptno imenuju posebnog skrbnika čije su zakonske dužnosti zastupati dijete u postupku za koji je imenovan, obavijestiti ga o predmetu spora, tijeku i ishodu te po potrebi kontaktirati s njegovim roditeljima ili drugim djetetu značajnim

¹⁷ Obiteljski zakon. *Narodne novine* 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23.

osobama (čl. 240). Da je njegova uloga u svim procesima koji uključuju dijete bez pratnje iznimno važna ističe nekoliko autora (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018: 309; Kraljević, Marinović i Živković Žigante, 2011: 50; Hrvatski crveni križ, 2016). Naime, osim informiranja i brige o tijeku i ishodu postupka međunarodne zaštite djeteta bez pratnje i drugih zakonom određenih obaveza, Protokol posebnom skrbniku dopušta izražavanje namjere u ime djeteta onda kada procijeni da mu je međunarodna zaštita potrebna, prisustvuje obaveznom inicijalnom zdravstvenom pregledu i sudjeluje u postupku utvrđivanja starosne dobi, organizira uključivanje djeteta u sustav obrazovanja, koordinira smještaj te vodi brigu o psiho-fizičkom stanju djeteta¹⁸. ZMPZ (čl.17.st.1.) određuje posebnog skrbnika kao osobu obučenu za rad s djecom i koja nije u sukobu interesa sa njim, dok Obiteljski zakon (čl.240.st.5.) kaže da imenovani skrbnik djeteta bez pratnje može biti osoba izvan Centra za posebno skrbništvo. Najčešće su to zaposlenici iz redova HZSR-a, mogu biti i zaposlenici Hrvatskog Crvenog križa i ustanova za smještaj djece bez pratnje, a nekoć su bili i iz redova migrantske populacije (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018: 308-309). Međutim, sam institut posebnog skrbništva nailazi na određene poteškoće u praksi na što upozorava i pravobraniteljica (Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu, 2023: 169).

Polazišni problem u odnosima djece bez pratnje i bilo koje službene osobe s kojom ono dođe u doticaj (s naglaskom na posebne skrbnike) svakako čini nemogućnost uspostavljanja komunikacije. Protokol o postupanjima nalaže da osiguranje prevoditelja treba osigurati Ministarstvo unutarnjih poslova¹⁹, a prema ZMPZ-u (čl.13.st.5.) ako to iz objektivnih razloga nije moguće, Ministarstvo mora zatražiti pomoć od druge države članice EGP-a. Upitno je u kolikoj je mjeri odredba Zakona zaživjela u praksi, jer se kroz nekolicinu radova napominje upravo nedostatak prevoditelja (Kraljević, Marinović i Živković Žigante, 2011: 53; Hrvatski Crveni križ, 2016: 60; Centar za mirovne studije, 2021) što predstavlja prepreku poznavanju vlastitih prava i obaveza, a time i njihovu ostvarivanju. No, u praksi postoje i neki

¹⁸ *Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje* (2018). Posjećeno 17.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelji-i-socijalna-politika/obitelj-12037/djeca-i-obitelj-12048/djeca-bez-pratnje-12060/12060>

¹⁹ Cf. *ibid.*, str. 8.

pozitivni primjeri nadilaženja problema komunikacije. Na primjer, stručnjaci zaposleni u Centru za pružanje usluga u zajednici Zagreb, ustanovi zaduženoj za smještaj djece, odmah im pri prijemu nude letak dobrodošlice na materinjem jeziku što utječe na smanjenje djetetove nepovjerljivosti i povećanje znatiželje (Babić, 2020: 122-123). S druge strane imamo i praksu 'posuđivanja' prevoditelja organizacija civilnog društva stručnjacima zaposlenim u javnim ustanovama (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018: 311) čime se nastoji osigurati barem uspostavljanje početne komunikacije sa djetetom bez pratnje. Da je dostupnost prevoditelja važna svakako možemo iščitati iz odredbi Protokola koji propisuje njegovu prisutnost prilikom identifikacije, zdravstvenog pregleda (uključujući i onog prilikom utvrđivanja dobi), postupaka vezanih uz podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu, tijekom smještaja i u postupku traženja članova obitelji (Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje, 2018).

Osim problema uspostavljanja komunikacije između djeteta bez pratnje i posebnog skrbnika, Župarić-Iljić i Mlinarić (2018: 320) kao glavnim problemom u institutu posebnog skrbništva navode imenovanje skrbnika iz redova zaposlenika lokalnih Područnih ureda HZSR-a zbog manjka kapaciteta i vremena da valjano odgovore na potrebe djece bez pratnje. Hrvatski Crveni križ (2016: 54) spomenuti problem objašnjava tako što imenovani skrbnici iz socijalne skrbi zbog svojih svakodnevnih obaveza nisu u mogućnosti primjereno skrbiti o djetetu, dok onim imenovanim skrbnicima izvan Područnih ureda nedostaje resursa i znanja za obavljanje propisanih obveza. Nadalje, problem predstavlja i nedostatak edukacije posebnih skrbnika i mogućnosti za usavršavanjem kvalifikacija za rad sa djecom bez pratnje uopće (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018: 311-312; Župarić-Iljić i Mlinarić, 2015: 347). Stoga je važno uspostaviti listu educiranih radnika koji mogu biti imenovani posebnim skrbnicima djeci bez pratnje, osigurati kontinuiranu edukaciju posebnih skrbnika u području sustava međunarodne zaštite (HPC, 2020: 21) i razviti sustav nadzora rada posebnih skrbnika (Kraljević, Marinović i Živković Žigante, 2011: 53; Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018: 313).

Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj²⁰ (čl. 22) osigurano je pravo djeteta bez pratnje na zdravstvenu zaštitu u istom opsegu kao osiguranoj osobi iz obveznog zdravstvenog osiguranja, a svi troškovi se pokrivaju iz proračuna. Prije samog smještaja djeteta bez pratnje, Protokolom je propisano da ono obavezno mora obaviti zdravstveni pregled. Osim djeteta, inicijalnom pregledu prisustvuju stručni radnik HZSR-a, posebni skrbnik i prevoditelj, a policijski službenik mora biti prisutan u okolini zbog potrebe poduzimanja mjera sigurnosti. Sama svrha inicijalnog pregleda djeteta je ustanoviti kakvog je fizikalnog statusa. Ono što se može dogoditi na pregledu je izražavanje sumnje prisutnih stručnih osoba u starosnu dob.²¹ Sumnja se može izraziti u bilo kojem trenutku postupanja prema djetetu bez pratnje neovisno o tome je li izrazilo namjeru za podnošenjem zahtjeva ili ne. Sami postupak procjene starosne dobi utvrđen je i opisan Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti. U slučaju sumnje da osoba koja se identificira maloljetnikom to nije, stručne osobe iznose svoja mišljenja i o tome sastavljaju službenu zabilješku. Ako su dostupni podaci o djetetu nedovoljni, započinje se medicinski postupak za koji je potrebna suglasnost njega i posebnog skrbnika. Uskraćivanjem suglasnosti, dijete će se smatrati punoljetnom osobom. Stoga je od velike važnosti informirati ga i objasniti mu sve o navedenom postupku kao i o njegovim posljedicama, a posebno o posljedicama uskraćivanja suglasnosti. U slučaju da se i nakon donesenog nalaza sumnja u dob djeteta osoba će se i dalje smatrati maloljetnom, sukladno načelu blagodati sumnje navedenom u ZMPZ-u (čl.18.st.8). Diskutabilno je provođenje prakse ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu jer, kako navodi Babić (2020: 119), ona se zadovoljava samo djelomično i najčešće kada je hitno. Međutim, ista autorica napominje važnost inicijalnog pregleda prije samog prihvata jer je nedostatak istoga u prošlosti doveo do pojave različitih zaraznih bolesti unutar same ustanove (Babić, 2020: 122).

Smjernice European Asylum Support Office-a²² nalažu da pod zdravstvenu skrb osim skrbi o fizičkom zdravlju spada i ona o mentalnom što uključuje savjetovališni

²⁰ Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj, *Narodne novine* 80/13, 15/18, 26/21, 46/22.

²¹ Cf. *ibid.*, str.12

²² European Asylum Support Office (2018). *Smjernice EASO-a o uvjetima prihvata djece bez pratnje: operativni standardi i pokazatelji*. Posjećeno 18.3.2024. na mrežnoj stranici:

rad. S obzirom da djeca bez pratnje spadaju u ranjivu skupinu, prvenstveno zbog brojnih faktora rizika kojima su izložena, važno je skrbiti i o njihovu mentalnom zdravlju. Pezerović i Milić Babić (2016: 375) ističu da je kod djece izbjeglica najčešće u fokusu zadovoljavanje osnovnih potreba, dok su one emocionalne rijetko ispunjene – posebno to dolazi do izražaja kod djece bez pratnje kojima nedostaje podrška i ljubav najbližih. U uvodnom su dijelu ovog rada nabrojani samo neki od čimbenika koji utječu na dobrobit djece bez pratnje, a negativne posljedice njihovog djelovanja čine se neizbježne. Stoga ne iznenađuju nalazi koji govore kako je među populacijom djece bez pratnje u Europi najčešći duševni poremećaj posttraumatski stresni poremećaj, a slijede ga depresija i anksioznost (Daniel-Calveras, Baldaqui i Baeza, 2022). Ono što 'štiti' mentalno zdravlje djece bez pratnje su podrška okoline, dobri uvjeti smještaja, mogućnost kontaktiranja sa obitelji i visoke razine kulturalnih kompetencija (Höhne i sur., 2022). Dakle, unutar prava na zdravstvenu zaštitu ne smije se zaboraviti važan koncept mentalnog zdravlja jer se u protivnom riskiraju negativne posljedice, a u krajnjem slučaju i psihički poremećaji. Kao svojevrsan odgovor, suradnjom Ministarstva unutarnjih poslova i Hrvatskog Crvenog križa nastao je program podrške tražiteljima međunarodne zaštite u kojemu mogu sudjelovati i sudjeluju djeca, a koji obuhvaća različite njima prilagođene radionice, pomoć pri učenju te uključivanje u proces oporavka (Izješće o radu pravobraniteljice za djecu, 2023: 171).

1.4.2. Postupanje nakon smještaja djeteta bez pratnje

Nakon obavljenog inicijalnog zdravstvenog pregleda djeteta bez pratnje se smješta u odgovarajuću ustanovu u sustavu socijalne skrbi. Odluku o vrsti smještaja donose stručni radnik HZSR-a i imenovani posebni skrbnik djeteta uzimajući u obzir njegov najbolji interes i raspoložive kapacitete sustava. Dijete bez pratnje u sustavu socijalne skrbi može biti smješteno unutar udomiteljske obitelji ili pružatelja socijalnih usluga, a kada je riječ o djetetu starijem od 16 godina ili o onome za kojeg

postoji sumnja u starosnu dob smješta ga se u Prihvatište za tražitelje azila od dana izražavanja namjere²³.

Smještaj djece bez pratnje kod pružatelja socijalnih usluga za djecu ili u Prihvatište je sporno jer se dovodi u pitanje adekvatnost takvog smještaja o čemu se raspravlja već duži niz godina. Naime, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike odredilo je dvije ustanove zadužene za prihvata djece bez pratnje – Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb i Centar za pružanje usluga u zajednici Split (Izješće o radu pravobraniteljice za djecu, 2023: 168). Odluka je diskutabilna jer su to većinom ustanove u kojima borave djeca s problemima u ponašanju, u koju skupinu djeca bez pratnje ne spadaju. Kraljević, Marinović i Živković Žigante (2011: 51-52) problematiziraju smještaj u spomenute ustanove socijalne skrbi: navode da takav tip ustanove ne odgovara potrebama djece bez pratnje, tamošnji zaposlenici najčešće nisu ni educirani za rad sa tom skupinom, a teškoće nastaju i zbog smještaja dvije različite skupine djece u istu ustanovu. Slično ističe i Babić (2020: 116) govoreći o negativnim utjecajima smještaja na djecu bez pratnje jer, unatoč tome što oni najčešće nemaju problema u ponašanju, počnu ih poprimati od druge djece dok istovremeno zaposleni stručnjaci nemaju osigurane resurse u borbi sa takvim izazovima. Tom problemu Hrvatski pravni centar (2020: 20) doskače s rješenjem prilagođavanja kućnog reda ustanove djeci bez pratnje budući da se ne radi o djeci s poremećajima u ponašanju.

Zakon o socijalnoj skrbi²⁴ (čl.107) stoga predviđa i pravo djece bez pratnje na uslugu organiziranog stanovanja u sklopu kojega se djetetu pruža potrebna potpora i pomoć, što Babić (2020: 116) smatra jednim od najprikladnijih oblika smještaja djece bez pratnje. Drugim prikladnim navodi udomiteljstvo, što je predloženo i u Protokolu. Međutim ALFACA priručnik (2019) u svom Izješću ističe kako praksa smještaja djece u udomiteljske obitelji još nije zaživjela, ali primijećeni su određeni napori udruga civilnog društva koje različitim inicijativama mijenjaju stavove donositelja odluka i stručnjaka. Shodno tome, proveden je trodnevni trening stručnjaka u svrhu informiranja o fenomenu djece bez pratnje i zagovaranja udomiteljstva. Primjer dobre prakse na području udomiteljstva djece bez pratnje je i

²³ Cf. *ibid.*, str.14

²⁴ Zakon o socijalnoj skrbi, *Narodne novine* 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23.

donošenje odredbe Zakona o udomiteljstvu²⁵ (čl.14.st.5) koja tradicionalnim udomiteljima nalaže uvjete posebnih znanja i vještina za skrb o takvim korisnicima te obvezu završetka dodatnog osposobljavanja u slučaju da kod sebe žele smjestiti djecu bez pratnje.

Osim smještaja djece bez pratnje u ustanove socijalne skrbi, spomenut je i smještaj starijih od 16 godina (a koji su izrazili namjeru) u Prihvatište za tražitelje azila. Međutim, Babić (2020: 127) polazeći od vlastitog iskustva rada sa djecom bez pratnje u Centru za pružanje usluga u zajednici Zagreb napominje kako blizina Prihvatišta negativno utječe na njih zbog opravdane opasnosti od participacije u kriminalnim aktivnostima. Valja još spomenuti i nedostatak smještajnih kapaciteta ustanova, što također utječe na primjereno zbrinjavanje i skrb o djeci bez pratnje (Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu, 2023: 167). U svrhu prihvata i primjerenog zbrinjavanja djece bez pratnje, osiguranja adekvatnog smještaja i zdravstvene skrbi, kao i mogućnosti učenja hrvatskog jezika i daljnjeg obrazovanja, javlja se potreba za uspostavljanjem specijalizirane ustanove s educiranim stručnjacima koja bi pružala pristup svim navedenim uslugama (Babić, 2020: 129; Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu, 2023: 169; Kraljević, Marinović i Živković Žigante, 2011: 13).

Posljednje, ali ne i manje važno, pravo djece bez pratnje u kontekstu njihova ostvarivanja unutar javnih službi je i pravo na obrazovanje. Članak 28. Konvencije o pravima djece obvezuje države potpisnice na priznavanje prava na obrazovanje svakom djetetu, a u skladu s ostvarivanjem tog prava trebaju svima osigurati besplatno osnovnoškolsko i razvijati različite oblike srednjoškolskog obrazovanja što ima za cilj učiniti ga dostupnim svakom djetetu. Republika Hrvatska, kao država stranka Konvencije o pravima djeteta dužna je slijediti njezine odredbe. Slijedom toga Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (čl.58, st.1.) djetetu tražitelju zaštite jamči se pravo na osnovno i srednje obrazovanje pod istim uvjetima kao i hrvatskim državljanima, dok je strancima u nezakonitom boravku prema Zakonu o

²⁵ Zakon o udomiteljstvu, *Narodne novine* 115/18, 18/22.

odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi²⁶ omogućeno pohađati nastavu u osnovnom obrazovanju ukoliko borave u prihvatnom centru za strance, ako im je određen rok za povratak (sve do isteka roka) ili im je prisilno udaljenje odgođeno (čl.46, st.2). Obrazovanje djece bez pratnje važno je prvenstveno zbog njihova uključivanja u društvo (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2015: 337), ali i kao jedna od brojnih aktivnosti s ulogom pružanja formalne podrške (Pezerović i Milić Babić, 2016: 368).

Prethodno je bio naveden i objašnjen jedan od problema s kojima se susreću djeca bez pratnje pri prijehu u Hrvatskoj, a to bi bilo postojanje tzv. jezične barijere koja onemogućuje uspostavljanje komunikacije. Spomenuto ističu Župarić-Iljić i Mlinarić (2018: 311) objašnjavajući da nemogućnost primjerene komunikacije vodi neprikladnom uključivanju djece bez pratnje u obrazovanje, ali i širu zajednicu. Nepoznavanje hrvatskog jezika samo je jedan od mogućih faktora težeg uključivanja djece bez pratnje u škole. European Asylum Support Office²⁷ definira glavne probleme koji stoje na putu obrazovanju djece bez pratnje, a to su dugi period čekanja na uključivanje, segregacija u društvu, komunikacija, neprilagođenost nastavnog sadržaja, needucirani radnici, izražene kulturne razlike, itd.. Stoga je hrvatsko zakonodavstvo Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti odredilo obvezu škola prema djeci koja imaju zakonom zajamčeno pravo na obrazovanje, ali za uključivanje u isto ne poznaju dovoljno jezik – dužne su organizirati pripremnu i dopunsku nastavu kojima se tim učenicima omogućuje učenje jezika i pokrivanje nedostatnog znanja u pojedinim nastavnim predmetima (čl.58, st.4). U praksi se ta odredba selektivno provodi što je dovelo do toga da se dodatna nastava učenja hrvatskog jezika provodi tek u jednoj od dvanaest Ministarstvom određenih škola (Česi, Cvikić i Milović, 2012. u Župarić-Iljić i Mlinarić, 2015: 353). Osim škola, vrlo važnu ulogu u učenju hrvatskog jezika imaju organizacije civilnog društva koje nerijetko na sebe preuzimaju odgovornost podučavanja (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2015: 350-351). Rezultati projekta IRCiS²⁸ definiraju i određene potrebe u procesu

²⁶ Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, *Narodne novine* 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20, 151/22, 155/23, 156/23.

²⁷ European Asylum Support Office, op.cit. (bilj.23)

²⁸ IRCiS (2023). *Školska integracija djece izbjeglica – rezultati projekta IRCiS*. Posjećeno 19.3.2024. na mrežnoj stranici: https://psihologija.ffzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2023/06/IRCiS_Online-konferencija-Zagreb.pdf

integracije kroz obrazovanje, a koje se odnose na pripremu škola (prije upisa u školu, standardizacija postupka upisa, smjernice za rad u redovnoj nastavi), komunikaciju (bolje poznavanje jezika i učinkovita pripremna nastava) i socijalnu integraciju učenika (pozitivan međugrupni kontakt i smanjivanje negativnih međugrupnih ponašanja).

Literatura između ostalih navodi i problem kratkotrajnog zadržavanja djece na području zemlje (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2015: 351) i nedostatka potrebnih anamnestičkih podataka koji upućuju na njihov školski status i informaciju jesu li uopće bila uključena u sustav obrazovanja u zemlji porijekla (Babić, 2020: 127). Potonje dovodi do poteškoća u situacijama kada su djeca bez pratnje starija od djece s kojom idu u razred jer nisu dosegla potrebnu razinu vještina za taj stupanj obrazovanja (EASO, 2018). Na problematiku uključivanja djece bez pratnje u sustav obrazovanja upozorava i Pravobraniteljica za djecu koja u svom Izvješću (2023: 170) fokus stavlja na nepripremljenost ustanova za rad sa ovom populacijom djece, na nedovoljne napore posebnih skrbnika kako bi djeca ostvarila svoje pravo, a govori i o tome kako se djeca ne uključuju zbog faktora na njihovoj strani (na primjer nezainteresiranost, nepismenost, i sl.). Međutim, kao što to ističe i Europska mreža pravobranitelja za djecu (2018), djeca bez pratnje su na kraju dana samo djeca i države su obvezne osigurati im pravo na kvalitetan odgoj i obrazovanje kako bi neometano razvili svoje potencijale.

Zaključno možemo utvrditi kako ostvarivanje prava djece bez pratnje u Republici Hrvatskoj može naići na brojne poteškoće. Pitanje funkcioniranja instituta posebnog skrbništva, adekvatnosti smještaja djece bez pratnje u ustanove socijalne skrbi, pristupa osnovnoj medicinskoj skrbi te mogućnosti uključivanja u sustav obrazovanja su samo neki od potencijalnih problema koji priječe ostvarivanju najboljeg interesa djece bez pratnje. Nabrojani i objašnjeni problemi se uglavnom vežu uz sustave socijalne skrbi, zdravstvene zaštite i obrazovanja zbog čega je fokus ovoga rada upravo na ulozi tih javnih službi u ostvarivanju prava djece bez pratnje. Stoga je u svrhu dobivanja dubljeg uvida u mogućnosti ostvarivanja nekih od Konvencijom i zakonima zajamčenih prava djece bez pratnje kroz djelovanje javnih službi za početak važno ispitati perspektivu stručnjaka koji imaju iskustvo rada sa imenovanom populacijom djece.

2. Metodologija istraživanja

U slijedećem dijelu rada je objašnjena korištena metodologija prilikom provedbe istraživanja kroz poglavlja uzorak, postupak, mjerni instrument i obrada podataka. Istraživanje je provedeno u svrhu pisanja diplomskog rada kvalitativnom metodom, odnosno provođenjem polustrukturiranih intervjuja sa sudionicima.

2.1. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Cilj: Dobiti uvid u ostvarivanje prava djece bez pratnje u javnim službama.

Istraživačko pitanje 1: Kako je uređen zakonodavni sustav zaštite djece bez pratnje u Hrvatskoj?

Istraživačko pitanje 2: Koji su izazovi u praksi u ostvarivanju prava djece bez pratnje (pristup uslugama socijalne skrbi, zdravstva i obrazovanja) iz perspektive stručnjaka koji djeluju u sustavu zaštite djece bez pratnje?

2.2. Uzorak

U konkretnom se radu navedena prava djece bez pratnje odnose na pitanja glede smještaja i njegove primjerenosti ukoliko se u obzir uzimaju specifične potrebe djece bez pratnje, dodjeljivanja posebnih skrbnika djeci kako bi se na valjan način zastupalo njihova prava i interese, uključivanja djece u obrazovni sustav te ostvarivanja zdravstvene zaštite. S obzirom na definirani cilj i istraživačka pitanja te vodeći se kriterijem najveće informiranosti sudionika u smislu bogatih znanja iz teorije i prakse, ciljana populacija ovog istraživanja su stručnjaci zaposleni unutar sustava ostvarivanja prava djece bez pratnje. To su dakle stručni djelatnici različitih ustanova socijalne skrbi i civilnih organizacija koji se u svom radu aktivno susreću i bave djecom bez pratnje. Drugim riječima, glavni kriterij njihova odabira za sudjelovanje u istraživanju je bio da su zaposleni na radnom mjestu koje nosi iskustvo rada sa djecom bez pratnje u smislu ostvarivanja i zagovaranja njihovih međunarodnim i domaćim zakonodavstvom zajamčenih prava te zadovoljavanja osnovnih potreba.

Oni su heterogena skupina pojedinaca različitih pomažućih profesija čije se uloge u sustavu razlikuju s obzirom na njihovo radno mjesto te usluge koje provode, a koje sama ustanova ili organizacija u kojoj su zaposleni nudi. Riječ je o socijalnim radnicima, pedagozima i socijalnim pedagozima te pravnicima. Prema navedenom, heterogenost skupine se očituje prema vrsti završenog studija, mjestu rada (ustanova ili organizacija) i usluzi koju pružaju, ali i nizu drugih obilježja poput individualnih koja nisu relevantna za ovo istraživanje. Homogeni su isključivo po tome što rade, odnosno imaju iskustvo rada sa djecom bez pratnje u pogledu njihova smještaja, imenovanja posebnog skrbnika ili skrbnika, uključivanja u sustav obrazovanja te zdravstvene zaštite.

U istraživanju je sudjelovalo pet sudionika koji ispunjavaju prethodno navedeni kriterij odabira. Odabrani su metodom snježne grude koju karakterizira odabir dobro informiranih sudionika na temelju preporuke koju daju isti takvi sudionici. Drugim riječima, odabir idućeg sudionika 'ovisi' o preporuci prethodnog. Na sličan su način odabrani sudionici u ovom istraživanju. Prvi sudionik ovog istraživanja je autoricu rada uputio i dao preporuku za one stručne djelatnike koji imaju iskustvo rada sa djecom bez pratnje te joj je predložio daljnje kontaktiranje istih slanjem potrebnih informacija o istraživanju putem maila. Osim sudionika, u pronalasku relevantnih stručnih djelatnika je sudjelovala i mentorica diplomskog rada osiguravši jednog sudionika.

2.3. *Postupak*

Istraživanje je provedeno u svrhu pisanja diplomskog rada na sveučilišnom studiju socijalnog rada. Za provedbu ovog istraživanja odabrana je kvalitativna metoda iz razloga što je njegov cilj produbiti znanja o ulozi javnih službi u ostvarivanju prava djece bez pratnje, odnosno analiza postojećih i mogućih izazova u ostvarivanju istih. Kao što je navedeno u Lalić Novak (2015), ovom metodom se ne nastoji poopćiti prikupljene podatke, nego su u fokusu shvaćanje i razumijevanje pojava. S obzirom da je cilj ovog istraživanja dobiti uvid u ostvarivanje prava djece bez pratnje u javnim službama i to iz perspektive zaposlenih stručnjaka na tom području, čija su iskustva i znanja o praksi u fokusu rada, odabir ove metode je prikladan. Prije same provedbe istraživanja, autorica rada je prethodno stupila u kontakt sa mogućim

sudionicima istraživanja slanjem pozivnog pisma. U pozivnom su pismu bile navedene sve sudioniku potrebne informacije o istraživanju kako bi donijeli odluku o sudjelovanju, a koje se odnose na temu istraživanja, mjesto i vrijeme provedbe intervjua, metodi prikupljanja podataka te osiguranim etičkim aspektima. Pozivno pismo je poslano šest stručnih djelatnika.

Kontakt sa sudionicima istraživanja je prvo uspostavljen *mailom*, a zatim i telefonski kako bi se dogovorio termin prikupljanja podataka. Podaci su prikupljeni individualno u razdoblju od 10. travnja 2024. do 30. travnja 2024. metodom polustrukturiranog intervjua. S obzirom da su se razgovori sa sudionicima provodili unutar njihovog radnog vremena i zbog ograničenih smještajnih kapaciteta pojedinih od njih, ponuđena im je i opcija provođenja *online* intervjua putem platforme *Google Meet-a*. Od 5 intervjua, tri su provedena uživo, a dva su *online* putem. Prosječno trajanje intervjua je 48 minuta, pri čemu su razgovori trajali od 28 do 65 minuta. Premda je sudionicima u pozivnom pismu ponuđena opcija odustanka od sudjelovanja u bilo kojem trenutku, u istraživanju je pet sudionika regularno sudjelovalo i dalo odgovore na sva pitanja. Jedan od sudionika je odustao od sudjelovanja u istraživanju zbog privatnih razloga. Na početku svakog je intervjua zatražena suglasnost sudionika na snimanje razgovora na što su svi uključeni pristali. Razgovori su snimani diktafonom preko mobitela autorice rada, gdje su ujedno i pohranjeni. Nakon same će obrane diplomskog rada biti trajno obrisani. Izradom transkripta svakog od razgovora svim je sudionicima pojedinačno dodijeljena identifikacijska oznaka (na primjer S1) te su iz rezultata istraživanja izostavljena imena ustanova i organizacija, kao i imena drugih osoba ili mjesta koja se mogu povezati sudionicima istraživanja, čime se osigurava njihova anonimnost.

2.4. *Mjerni instrument*

Kao što je prethodno navedeno, za prikupljanje podataka je korišten polustrukturirani intervju čiji je predložak pitanja dostupan na kraju samog rada (vidi Prilog 1.). Protokol intervjua je sastavljen od strane autorice rada i samo u svrhu provedbe ovog istraživanja. Za početak je sudionicima postavljeno početno pitanje iz protokola koje možemo klasificirati kao uvodno, a koje glasi „Možete li mi za početak reći nešto o Vašoj ulozi u sustavu ostvarivanja prava djece bez pratnje?“.

Zatim su im postavljena ključna pitanja o nekim pravima koja imaju i njihovu ostvarivanju u praksi. Primjeri takvih pitanja su: „Pregledom relevantne literaturi o djeci bez pratnje i ostvarivanju njihovih prava se posebno ističe važnost posebnih skrbnika. Koje je uloga posebnih skrbnika u ostvarivanju prava djece bez pratnje? ”, „Što mislite o odluci da se djecu bez pratnje smješta u ustanove socijalne skrbi primarno namijenjene djeci s problemima u ponašanju?” , „Kako biste opisali ostvarivanje prava na obrazovanje djece bez pratnje u Hrvatskoj?” i „Imaju li djeca bez pratnje pristup zdravstvenoj skrbi? *Da/Ne*. Kako se u praksi ostvaruje to pravo?”. Za kraj je sudionicima postavljeno pitanje „Želite li još nešto reći o temi ili se na nešto nadovezati?” ukoliko je protokolom preskočeno pitanje koje je važno za praksu ostvarivanja prava djece bez pratnje.

2.5. *Obrada podataka*

U ovom se radu prilikom obrade prikupljenih podataka koristila metoda tematske analize. Prema Braun i Clarke (2006) to je metoda namijenjena identificiranju, analiziranju i izvještavanju o pojedinim temama unutar prikupljenih podataka. Pojam tema označava grupu ponavljajućih i važnih odgovora unutar prikupljenih podataka, koje čine odgovor na postavljeno istraživačko pitanje (Braun i Clarke, 2006.). Oni također navode i korake koji obuhvaćaju tematsku analizu i redom obuhvaćaju: 1. upoznavanje s podacima, 2. stvaranje početnih kodova, 3. razvoj teme, 4. pregled tema, 5. njihovo definiranje i imenovanje te 6. kreiranje izvještaja o rezultatima.

Shodno navedenom prvom koraku tematske analize, obrada prikupljenih podataka je započela izradom transkripata snimljenih audio zapisa sudionika istraživanja. Zatim su se iz svakog pojedinačnog transkripta prikupljali oni odgovori sudionika koji su ocijenjeni važnima za istraživačko pitanje te im se dodao opis, odnosno kod. U konkretnom se slučaju koristio induktivni oblik kodiranja kojeg odlikuje temeljenje isključivo na prikupljenim podacima i pružanju bogatog opisa ukupnih podataka, za razliku od teorijskog oblika kodiranja koji teži detaljnijem analiziranju pojedinih aspekata podataka (Braun i Clarke, 2006.). Potom je uslijedilo grupiranje kodova u teme i njihov pregled te usporedba. Naposljetku je nakon revizije svrhovitosti prethodnog grupiranja kodova u teme uslijedilo imenovanje četiri teme ovoga rada koje govore o izazovima ostvarivanja prava djece bez pratnje u različitim

javnim sustavima. Posljednja faza koja se odnosi na izradu izvješća o rezultatima biti će detaljnije opisana u sljedećem poglavlju.

3. Rezultati istraživanja i rasprava

Dobiveni rezultati istraživanja služe kao odgovor na istraživačko pitanje 2, a koje glasi: **Koji su izazovi u praksi u ostvarivanju prava djece bez pratnje (pristup uslugama socijalne skrbi, zdravstva i obrazovanja) iz perspektive stručnjaka koji djeluju u sustavu zaštite djece bez pratnje?** Podaci su grupirani u četiri teme koje prate izazove s kojima se susreću stručnjaci unutar različitih sustava, odnosno: izazovi unutar sustava socijalne skrbi, izazovi unutar sustava obrazovanja, izazovi unutar zdravstvenog sustava i izazovi rada s djecom bez pratnje.

Tablica 4.1. *Prikaz rezultata dobivenih tematskom analizom*

TEMA	KOD
Izazovi unutar sustava socijalne skrbi	Opterećeni sustav posebnog skrbništva
	Imenovanje posebnih skrbnika
	Ostvarivanje kontakta djece i posebnog skrbnika
	Edukacije posebnih skrbnika
	Neadekvatan smještaj djece bez pratnje
	Posljedice smještaja djece bez pratnje
	Kapaciteti za alternativni smještaj
Izazovi unutar sustava obrazovanja	Razina obrazovanja djece bez pratnje
	Organizacija pripremne nastave
	Prihvat djece bez pratnje u školama
Izazovi unutar zdravstvenog sustava	Inicijalni pregled djeteta
	Utvrđivanje starosne dobi
Izazovi u radu s djecom bez pratnje	Neprikladnost sustava specifičnim potrebama populacije
	Kapaciteti javnih službi
	Nedostatak političkog interesa
	Motiviranost zaposlenih u sustavu

	Administracija
	Komunikacija sa djecom bez pratnje
	Tranzitnost

3.1. Izazovi unutar sustava socijalne skrbi

Analizom odgovora sudionika koji se odnose na ostvarivanje prava djece bez pratnje unutar sustava socijalne skrbi dobiveno je osam kodova koji označavaju različite izazove s kojima se stručnjaci susreću u radu, a koji su prikazani u Tablici 4.1. . Naime, uočeno je podudaranje u odgovorima koji se odnose na sustav posebnog skrbništva te primjerenosti smještaja djece bez pratnje u ustanove za djecu s problemima u ponašanju, odnosno u Prihvatište za tražitelje međunarodne zaštite.

Opterećeni sustav posebnog skrbništva. Kao jedan od značajnijih izazova unutar sustava socijalne skrbi sudionici su mahom isticali opterećenost sustava posebnog skrbništva, kao jednog od negativnih aspekata postojećeg sistema [*„Znači ja moram otići sa svog posla i ne mogu raditi svoj posao koji inače moram raditi, znači moram otići po njega, moram dogovoriti sa psihijatrom tamo, moram otići na taj prvi pregled jer ja trebam popisati neki priistanak tamo kao posebni skrbnik, znači moram dogovoriti prevoditelja i sve to iskoordinirati i još otići po njega, otići tamo, razgovarati s njim u Prihvatištu, znači sve to vrijeme, koje zapravo mislim se nigdje ne piše, mislim je uzeto od mojeg redovnog posla koji nije da ga imam manje zbog toga što sam ja posebni skrbnik, jer to su neke takve situacije.“* (S2)], [*„To ne izgleda nikako. Oni su zapravo preopterećeni sa svojim drugim poslovima i sve ovo operativno de facto ostane zaposlenicima ustanove, a posebni skrbnik zapravo... Se aktivirate kako treba negdje nešto potpisati.“* (S3)], [*„Odlaziti sa svog radnog mjesta jer, nažalost, to je tako posloženo da ti isti skrbnici imaju još ono, ne znam koliko, stotina korisnika o kojima skrbe, tako da se ne mogu adekvatno posvetiti djetetu koliko bi trebalo, po meni.“* (S4)].

Imenovanje posebnih skrbnika. Razgovorom o sustavu posebnog skrbništva djece bez pratnje nameće se i problematika imenovanja posebnih skrbnika iz redova zaposlenika unutar Područnih ureda Zavoda za socijalni rad, dok stručnjaci s druge strane smatraju boljim rješenjem imenovanje skrbnika djeci bez pratnje unutar

ustanova gdje su smještene [„Mislom, to se sigurno može pametnije nekako napraviti. Nek se tim ljudima, gdje će biti na smještaju, nek im se daju ovlasti da mogu donositi taj dio, taj dio koji je već potreban i to je to.” (S2)] , [„Ja uvijek zagovaram imenovanje od strane zaposlenika u ustanovama, zato što su oni sa djetetom zapravo stalno u kontaktu i mogu brže i efikasnije odgovoriti na njihove stvarne potrebe. Međutim, nekako, valjda po inerciji, ipak se češće imenuju osobe iz sadašnjih područnih ureda.”(S3)] , [„...kolege koji rade u Porinu znaju biti posebni skrbnici i onda su oni u svakodnevnom kontaktu s tom djecom bez pratnje koja su tamo smještena ili u Kutini isto tako. I onda mi se čini da oni puno bolje mogu i brže odreagirati na neke djetetove potrebe.” (S4)] , [„Ukoliko su maloljetnik i posebni skrbnik blizu na način da dijele fizički prostor u pogledu smještaja, a skrbnikovog radnog mjesta stvari se znatno pojednostavljaju te je znatno lakše obavljati skrbničku dužnost i prepoznati stvarne potrebe djeteta ukoliko dijete duže boravi na određenom mjestu.” (S5)].

Ostvarivanje kontakta djece i posebnog skrbnika. Često se dogodi da uslijed kratkotrajnog boravka djece bez pratnje u Republici Hrvatskoj imenovani posebni skrbnici imaju poteškoća u ostvarivanju kontakta sa djecom [„Ne. Zaista ne stignu upoznati djecu, pogotovo kada oni dođu vikendom. Recimo kada dođu petak na večer ili u noći, i oni su vam već u subotu, najkasnije nedjelju ujutro napustili ustanovu. Da. Tako da zaista ih ne vide.” (S3)], [„Prvo je problem što većina djece zapravo vrlo brzo odlazi iz Hrvatske, tako da ti skrbnici niti ne stignu vidjeti većinu djece. A onda ova djeca koja se malo duže zadržavaju, s druge strane.. Opet ne funkcionira to isto tako savršeno, zato što ono.. Skrbnici su na jednoj lokaciji, oni su na drugoj lokaciji. (...) Zato što ti skrbnici vrlo rijetko stavljaju uopće svoje kontakte toj djeci. Neka djeca uopće ni ne znaju ko su im skrbnici. Vide nekog koji je s njima eventualno na intervjuu, ali dalje od toga ne znaju. I onda.. Uopće ne mogu niti prenijeti neku informaciju tim skrbnicima.” (S4)]. Osim toga, dolazi i do preklapanja obaveza skrbništva s poslovnim [„Inače ove kolege koje mi imenujemo, mislim, oni najčešće ni ne vide dijete i sad mislim, imaju svoje radne zadatke.” (S2)].

Edukacije posebnih skrbnika. Stručnjaci s iskustvom rada sa djecom bez pratnje također ističu i potrebu za dodatnim edukacijama posebnih skrbnika o pravima djece bez pratnje i postupanjima nakon zaticanja na teritoriju Republike Hrvatske [„Kada

mi pričamo s njima, nedavno sam bila na nekoj edukaciji, gdje oni svi zapravo pričaju o tome da im fali edukacija... (...) I pogotovo prošle godine kad sam pričala sa kolegama, dakle to su bili ljudi koji su prvi puta uopće bili skrbnici i nisu znali uopće što treba napraviti.” (S1)], [„I to je nekako dosta velik problem, što ti skrbnici nisu prošli neke edukacije i opet djeca imaju neke svoje specifične potrebe...” (S4)]. Također navode i nedostatak interesa za iste [„Mislim, sad znam da se organizira, sudjelujem na jednoj edukaciji u Splitu. Sad mi je kolegica poslala da nije baš neki interes.” (S2)], [„Tako da se u nekim dijelovima Hrvatske opet rado odazivaju na edukacije, negdje drugdje manje.” (S4)].

Neadekvatan smještaj djece bez pratnje. Posebno naglašen problem ostvarivanja prava unutar sustava socijalne skrbi i potvrđen od strane svih sudionika istraživanja čini smještaj djece bez pratnje. Odlukom Ministarstva donesena je odredba da se djecu bez pratnje nakon zaticanja na teritoriju države smješta ovisno o dobi u ustanove namijenjene djeci s problemima u ponašanju ili u Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite, što stručnjaci smatraju gorućim problemom sustava [„Zapravo, generalno, smještaj nije adekvatan. (S1)], [„Upozorava se da to nije odgovarajuće smještaj za djecu bez pratnje, da se treba iznaći neko rješenje, neki drugi način zbrinjavanja, odnosno osiguravanja smještaja za djecu bez pratnje. Nije Centar za pružanje usluga Dugave jedini. Znači njih se smještava i u odgojni dom. Tako da, mislim.. I u Prihvatilište koje isto nije odgovarajući smještaj, mislim...” (S2)], [„Pa mi se protiv toga borimo od prvog dana. Ne zato što nama djeca bez pratnje smetaju, nego zato što oni budu smješteni protiv.. Zapravo protiv njihove volje, ali i protiv svake zdrave logike u ustanovu za mlade sa problemom u ponašanju.” (S3)], [„Pa mislim to je apsolutno... Svi znaju da to apsolutno su neadekvatni smještaj za djecu bez pratnja. Mislim, ništa nije dobro.” (S4)]. Neki od njih su istaknuli i moguće posljedice takvog smještaja za djecu bez pratnje [„I naravno, imate problem gdje se i djeca od 16 godina smještaju u Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite što isto nije nikako... Samo malo (razgovor sa djetetom). Tako da, to također smatramo neadekvatni, mislim.. Vi imate u tom Prihvatilištu za tražitelje također... Mislim, imate svega i svačega tamo. Mislim, tu su korisnici svi punoljetni, najčešće i sami muškarci i slično.. Gdje, mislim, djeca mogu upasti u problem.” (S1)], [„mislim, tamo ima u Prihvatilištu po prirodi stvari, ima svega, ima svega... Krijumčarenje

ljudima, mislim, droge, svega, mislim, tamo ima i to, naravno, nije primjereno okuženje za djecu. Znači, smješta je neodgovarajuća, točka.” (S2)], [„Obzirom da u ustanovama ima dosta pripadnika marginalnih skupina, kao što su... Skinsi, bojsi, ne znam tako dalje, koji vam u pravilu su jako netolerantni prema, kak mi velimo nacionalnim manjinama, ili drugima i drugačijima, zna biti dosta neugodnih situacija. Jer zapravo... Oni dijele isti prostor. Oni dijele iste sobe, oni dijele isti boravak, oni jedu zajedno, i tako dalje.. Tu može doći do vrlo neugodnih situacija. I dolazi. Mislim, mi se cijelo ovo vrijeme zauzimamo i borimo za posebnu ustanovu u koju bi se smještavala djeca bez pratnje.” (S3)], [„Svakako da grupiranje takvih ranjivih skupina ne može rezultirati nečim dobrim i pozitivnim. Svaka skupina ima svoje izazove i poteškoće koje su ih oblikovale, ali izloženost negativnim obrascima ponašanja kakve generiraju djeca s problemima u ponašanju svakako ne doprinose stabilnom i sigurnom okruženju djece bez pratnje.” (S5)], a neki su naveli i negativne posljedice po drugu djecu smještenu s djecom migrantima [„Plus djeca koja se smještaju tamo imaju određene poremećaje u ponašanju to je uvijek neki rizik da ne dođu do nekakvih sukoba ili nešto. I da.. I jedni i drugi možda nisu u nekom lošijem položaju onda, da ugrožavaju jednim drugima neke potrebe.” (S4)], [„Kažem, mislim, i to nije dobro za nikoga. Znači, s jedne strane nije dobro za djecu bez pratnja jer su izloženi svemu tome, a s druge strane nije dobro ni za hrvatsku djecu jer u Prihvatnoj stanici Dugave je 12 mjesta i kako je tamo smješten azilant.. Ako je smješten migrant, tamo ne može biti smješteno hrvatsko dijete koje ima poremećaj u ponašanju, recimo, ili se zatekne u skitnji, tako nešto, tako da nije dobro ni za jedne ni za druge.” (S2)].

Kapaciteti za alternativni smještaj. Kao dva poželjna oblika alternativnog smještaja za djecu bez pratnje u literaturi se spominju udomiteljstvo i organizirano stanovanje, međutim sama provedba smještaja djece u jedan od ta dva oblika u praksi nailazi na izrazite poteškoće što zbog kratkog boravka djece i smještajnih kapaciteta [„Pa ne provodi se. Ne provodi se. Da, iz više razloga ne provodi se. Znači, mislim prvo. Zbog pojave. Znači, mislim, oni se ne zadržavaju dovoljno dugo. Pa, mislim, što ćeš organizirat nešto za nekoga koga nema. Da. To je prvi problem, da. S udomiteljstvom je generalno problem, mislim, i jedan i jedno i drugo je problem jer, mislim, tih kapaciteta ima jako malo. To se misli k'o da stoje, k'o da čekaju, k'o da

imamo listu udomiteljskih obitelji koji samo čekaju djecu migrante. Mislim, to nije tako, ne. Znači, udomiteljskih mjesta u pravilu nema. Za djecu općenito, za hrvatsku djecu općenito. Mislim, problem je kapaciteta općenito, pa onda i za tu djecu.” (S2)], [„Nikad čula.” (S3)], [„Koliko mi je poznato niti jedan od ta dva oblika smještaja nije zaživio jer se u pravilu djeca bez pratnje ne zadržavaju dovoljno dugo da bi imali ovakvo iskustvo smještaja... ” (S5)], a upitno je i u kolikoj su mjeri udomiteljske obitelji spremne na prihvata djece bez pratnje [„Mislim, ja sam imala jedno negativno iskustvo s djetetom koje je bilo smješteno u udomiteljsku obitelj, baš zato što je to bila vrlo ruralna sredina gdje se dijete uopće nije uključilo u školu jer oni nisu znali kako bi njega uključili obzirom da ne priča hrvatski. Tako da je to vrlo loše i to se ne bi smjelo na taj način organizirati. Plus ta obitelj je bila i starije dobi i nisu uopće znali kako s tim djetetom ni komunicirati, nisu mu ni dozvoljavali korištenja interneta, ni ništa.” (S4)].

Sažimanjem rezultata istraživanja možemo primijetiti kako se izazovi unutar sustava socijalne skrbi najčešće pojavljuju kada su u pitanju adekvatnost smještaja djece bez pratnje u ustanove socijalne skrbi ili Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite te institut posebnog skrbništva koje bi načelno trebalo poslužiti kao mehanizam zaštite najboljeg interesa djece i pomoći ostvarivanju njihovih prava. Međutim, iskazani rezultati uglavnom pokazuju negativne strane sustava naglašavajući njegovu opterećenost i neprilagođenost u postupanjima prema specifičnoj populaciji i njihovim potrebama. Opterećenost sustava se uglavnom očituje kroz posebno skrbništvo što je u suglasnosti s rezultatima prethodnih istraživanja. Pretrpanost svakodnevnim poslovnim obavezama i obavezama koje proizlaze iz prakse imenovanja posebnih skrbnika iz redova zaposlenika u Područnim uredima Hrvatskog Zavoda za socijalni rad ističu i sudionici istraživanja pojašnjavajući da se skrbnici ne mogu adekvatno posvetiti djetetu. Ukoliko zajedno uzmemo u obzir opterećenost posebnih skrbnika i kratkoću boravka djece u Hrvatskoj, u praksi nažalost dolazi do poteškoća u ostvarivanju kontakta djece i posebnih skrbnika. Stručnjaci navode da djeca niti ne stignu upoznati dodijeljenog posebnog skrbnika, dok ona koja se i zadrže duže u Hrvatskoj zbog udaljenosti od skrbnika nailaze na problem njihove dostupnosti. Kako bi se navedeno izbjegavalo u praksi, sudionici mahom predlažu imenovanje posebnih skrbnika iz ustanova gdje su

djeca smještena. Smatraju da bi se na taj način moglo lakše i efikasnije odgovoriti na djetetove potrebe s obzirom da su skrbnici u tom slučaju u stalnom kontaktu sa njima i poznaju njihove potrebe te navike. Nadalje, kako bi se sama praksa postupanja prema djeci bez pratnje nakon zaticanja na teritoriju Republike Hrvatske unaprijedila, naglašava se potreba za dodatnim edukacijama zaposlenih. Naime, djelatnici najčešće nisu upoznati sa Protokolom o postupanju prema djeci bez pratnje te njihovim pravima i obvezama, ali im nedostaje i samog znanja o populaciji. Tijekom razgovora sa jednom od sudionica napomenuto je kako su u jednoj od ustanova za smještaj djece bez pratnje imali poteškoća pri davanju obroka za vrijeme blagdana Ramazana, na što ih nitko nije upozorio i pripremio. Nažalost, nedostaje i interesa za sudjelovanjem u takvim edukacijama.

Kao ustanove zadužene za smještaj djece bez pratnje Ministarstvo je odredilo Centre za pružanje usluga u zajednici u dva velika grada - Zagrebu i Splitu, a ukoliko je dijete starije od 16 godina može se smjestiti i u Prihvatilište za tražitelje azila. Međutim, zbog nedostatka smještajnih kapaciteta u ustanovama, djecu bez pratnje se smješta i u druge ustanove poput domova za odgoj djece i mladeži. Da se problem neadekvatnosti odluke o smještaju djece bez pratnje u ustanove primarno namijenjene zbrinjavanju djece s problemima u ponašanju prenosi iz godine u godinu u svom Izvješću ističe i pravobraniteljica za djecu (2023: 168). Posljedice takvog smještaja nisu u najboljem interesu niti jedne skupine djece, jer dolazi do zajedničkog smještaja dviju različitih skupina od kojih svaka ima posebne potrebe i navike te specifična ponašanja. Iz razgovora sa sudionicima možemo uočiti izazove u pogledu učenja problematičnih ponašanja te sukobljavanja sa drugom djecom, s tim da oni ističu i negativne posljedice za drugu djecu zbog primjerice ograničavanih smještajnih kapaciteta. Moguće rješenje problemu smještaja djece može se pronaći u udomiteljskim obiteljima ili usluzi organiziranog stanovanja. Nažalost, iz prikazanih rezultata vidimo kako praksa smještaja djece bez pratnje u neke od alternativnih oblika nije još zaživjela.

3.2. Izazovi unutar sustava obrazovanja

Razradom i sintezom odgovora sudionika istraživanja formirana je tema Izazovi unutar sustava obrazovanja koja nudi pregled trendova u praksi prije i nakon

uključivanja djeteta u sustav obrazovanja, a koji su grupirani u kodove navedene u Tablici 4.1. .

Razina obrazovanja djece bez pratnje. Iako djeca bez pratnje imaju pravo na obrazovanje kao i svako drugo dijete u Republici Hrvatskoj, stručnjaci u svom radu nailaze na određene poteškoće u ostvarivanju tog prava. Ono što većina njih ističe jest neusklađeno obrazovanje djece bez pratnje koji su stigli iz različitih dijelova svijeta u kojima sustav obrazovanja drugačije funkcionira. Dio tog problema čini i jezična barijera, a krajnji produkt je obrazovanje djece koje nije usklađeno s njihovom starosnom dobi [„Svaka zemlja ima.. U biti, nisu usklađeni sustavi zemalja koji dolaze tu, a onda dobar dio njih zapravo je proveo neko vrijeme u putu, pa onda nije išao u školu, pa je išao u Tursku neko vrijeme, pa je onda neki razred itd. Još uz tu jezičnu barijeru, onda, mislim, kasne u obrazovanje. To je problem. Kasno je obrazovanje. Nemaju obrazovanje u skladu sa dobi...” (S2)], [„Ima i dio djece koja zbilja.. Um, u smislu nisu nikada išla u školu u svoju zemlju, potpuno su nepismena, imaju tipa 16 godina.. I sad njih uključiti u srednju školu je zbilja ono nemoguće, ili su nezainteresirani.” (S4)], [„Glavni izazovi su nepoznavanje jezika, drugačiji obrazovni procesi u odnosu na zemlje podrijetla a tu su i kulturološke razlike koje pojačavaju dojam različitosti u odnosu na domicilnu djecu.” (S5)].

Organizacija pripremne nastave. S obzirom da se kao prepreka uspostavljanju komunikacije i odnosa sa djetetom često spominje nepoznavanje hrvatskog jezika, kao rješenje koje prethodi pohađanju nastave spominje se organizacija pripremne nastave [„Koliko mi je poznato, mislim da... Da svako dijete može biti uključeno u sustav odmah, ali mora zapravo imati nekakve onu... Pripremnu nastavu. ” (S1)] , [„Tu je opet problem što on ne može baš redovno pratiti program, pošto ne zna jezik i onda bi trebala ta pripremna nastava biti, ali za vrijeme pripremne nastave, dok ne položi hrvatski, ne može biti ocjenjivan i tako.. Postoji taj problem, ali načelno mislim, bi se rješavalo nešto da, da, da ostane. ” (S2)], [„Pa oni to trebaju organizirati unutar ili te škole ili u nekakvoj drugoj škole na tom području. To bi mu se trebalo organizirati tamo. ” (S4)].

Prihvat djece bez pratnje u školama. Međutim, od velike je važnosti u konačnici i spremnost škola na prihvat djece bez pratnje, što u praksi varira zbog iskustva [„Pa,

mislim da imate tu više, dakle, one škole u koje djeca idu. Pa onda oni imaju iskustva primjerice, ja mislim da osnovna škola u Dugavama, pa onda već imaju djeca koja su migranti, pa su onda, oni obučeni. Mislim da to dosta ovisi regionalno o tome gdje se škola nalazi. Ako ima više učenika upisano, onda će znat, a ovi ostali...” (S1)], [„Neke škole imaju više iskustva, s tim neke manje. Ja sam jednom upisivao jednog štíćenika sam upisivao u školu u Dubravi i onda tam je bilo, mislim, zanimljivo je bilo to što njima to je bilo novo iskustvo i meni je to bilo prvo iskustvo tako i onda smo zapravo morali kretati iz početka. I oni su njega primili u školu. Mislim, škole baš ne prime, njima gradski ured naloži da prime.” (S2)] i znanja [„...U praksi dolazimo do teškoća, gdje, da, dijete ima pravo biti upisani u školu, ali onda dođete primjerice do škole koja ne zna na koji način to napraviti, pa je lakše prebaciti lopticu na drugoga. ” (S1)], a ponekad je taj proces trajao duže vremena što ne prati trend duljine zadržavanja [„Postoji jedan mali dio takve djece, a onda kod ove par djece za koje je trebalo to organizirati u Zagrebu je svaki puto nešto zaštekalo i taj proces je trajao po 3 mjeseca.” (S4)].

Nastojanjem dobivanja dubljeg uvida u pravo uključivanja djece bez pratnje u sustav obrazovanja stručnjacima su se postavila pitanja u vezi prihvata djece u škole te organizaciji pripremne nastave. S obzirom da se radi o djeci sa drugačijeg govornog područja koja u rijetkim situacijama pričaju eventualno engleski jezik, važno je organizirati učenje hrvatskog jezika u školama sa svrhom sudjelovanja u nastavi. Ono što rezultati pokazuju jest da se ta praksa i provodi u dogovoru sa djelatnicima škola. Međutim, nameće se pitanje kako bi druge škole na području Republike Hrvatske bile uspješne u provođenju pripremne i dopunske nastave za djecu bez pratnje. Naime, sudionici ističu da sami prihvati djece u škole ovisi o njihovom prethodnom iskustvu i znanjima o procedurama. S obzirom na dugo trajanje putovanja djece bez pratnje i sve uvjete na koje nailaze u tom procesu, nerijetko se dogodi da djeci nedostaje potrebna dokumentacija za uključivanje u sustav obrazovanja. Također, dio njih dolazi nepismen ili je toliko dugo bio na putu da njihova obrazovna razina više nije u skladu sa starosnom dobi. Drugim riječima, nakon uključivanja u sustav obrazovanja djeca starije dobi bivaju smještena u niže razrede zbog različitih obrazovnih sustava, razine pismenosti, ali i same zainteresiranosti. Možemo zaključiti da se unatoč ostvarivanju prava na obrazovanje

u praksi nailazi na izazove uglavnom zbog nepripremljenosti sustava za rad sa populacijom djece migranata, a i razlika u obrazovnim sustavima Hrvatske i zemlje porijekla.

3.3. *Izazovi unutar zdravstvenog sustava*

Razgovorom sa stručnjacima s iskustvom rada sa djecom bez pratnje utvrđeno je kako ne postoji značajnijih prepreka ostvarivanju prava na zdravstvenu skrb, što možemo dovesti u vezu s odredbama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj²⁹.

Inicijalni pregled djeteta. Prije samog smještaja djeteta u ustanovu važno je provesti tzv. inicijalni pregled kako bi se prikupili dostupni anamnestički podaci i utvrdilo njegovo zdravstveno stanje. Prikupljenim se podacima nažalost pokazalo da se inicijalni pregled djeteta u zdravstvenim ustanovama nerijetko provodi tek površno te da zapravo djelatnici smještajnih jedinica budu ti koji otkriju ozljede ili moguće zarazne bolesti [„...s tim da moguće da negdje nekada nešto malo, mislim, sad nije baš to tako temeljito koliko bi možda trebalo biti, a onda tako, da. Da. Ali dobro, mislim, taj dio sad, mislim, uhodano je, uhodano je već.” (S1)], [„Kako kod koga. Odnosno, drugim riječima ili bolje rečeno kako gdje. U Zagrebu rade jako, jako korektno i jako u redu. A tamo u nekim manjim mjestima gdje to radi hitna pomoć, to je tako. Po traci ili se ne pozabave toliko koliko se pozabave ovdje. Tako da više puta djelatnici otkriju neke stvari, ali tako je kako je.” (S3)], [„I to mislim da je ok, iako nekad se zna desiti da se previde nekakve situacije da kad mi dođemo da djeca nam pokazuju neke.. Ili imaju svrab ili neke ozljede koje možda se nisu vidjele pri tom pregledu, ali to su zbilja onak' rijetke situacije.” (S4)].

Utvrđivanje starosne dobi. Unutar ove teme važno je spomenuti i mogućnost provođenja medicinskog utvrđivanja starosne dobi s obzirom na praksu lažnog izjavljivanja maloljetnosti radi ostvarivanja pojedinih prava. Ono što je iznenađujuće jest izrazito rijetko provođenje tog postupka uglavnom zbog njegova dugog trajanja i financiranja [„Ja se sjećam, ja sam vam počela raditi prije 7 godina i tad se isto o tom pričalo da to postoji, no evo ja mislim da su sad stvarno prošle godine prvi puta

²⁹ Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine* 80/13, 15/18, 26/21, 46/22.

uopće provedeni ti postupci. Baš rijetko da, zato što je to u krajnjoj liniji preskupo.” (S1)], [„Uglavnom, mislim, to treba neko se zadržat da ga možeš, da možeš platit to vještačenje kako su kod nas napravili. A i skupo je, da. ” (S2)], a u rijetkim slučajevima kada se i provodi stručnjaci propitkuju način donošenja nalaza i mišljenja jer se ne nudi mogućnost pravnog lijeka [„A problem vam je u tome što vam oni donose nalaz i mišljenje i samo na temelju toga se dijete automatski proglašava punoljetnim, odnosno dijete uopće nema nikakvu mogućnost tu pritužbe. Nema žalbe, to je problem.” (S1)], [„I sad, i to je malo komplicirano zapravo, zato što, mislim, on je izjavio jednu dob, a MUP je vještačenjem utvrdio drugu dobu. Znaš, kako će on biti zaveden u Hrvatsku odlučuje MUP. Odlučuje u postupku. To je isto sporno.” (S2)].

Nakon provođenja određenog perioda u putu iz zemlje porijekla od posebne je važnosti djetetu pružiti odgovarajuću medicinsku skrb. Stoga je naše zakonodavstvo osiguralo pravo djece bez pratnje na zdravstvenu zaštitu u istom obimu kao hrvatskim osiguranicima. Sudionici generalno iskazuju kako djeca u pravilu nemaju problema sa pristupom zdravstvenim uslugama, ali u praksi dolazi do određenih situacija nakon inicijalnog pregleda djece. Drugim riječima, nerijetko se nakon pregleda i smještaja djeteta u ustanovu otkriju ozljede ili zarazne bolesti što se trebalo otkriti na medicinskom pregledu. Navedeno ukazuje na površno i djelomično provođenja pregleda što se podudara sa nalazima autorice Babić (2020: 122). Ako uzmemo u obzir da je od spomenutog istraživanja proteklo četiri godine vidljivi su sitni pomaci. Jedna od mogućnosti tijekom pregleda je izražavanja sumnje u dob djeteta. Iznenaduje činjenica da se ovaj postupak u praksi provodi jako rijetko, tek dva puta u posljednjih nekoliko godina. Razlozi leže u financiranju takvog postupka koji je skup i traje dugo te brzom odlasku djece iz zemlje.

3.4. Izazovi u radu s djecom bez pratnje

U daljnjem će dijelu teksta biti opisani izazovi u radu s djecom bez pratnje na koje nailaze stručnjaci zaposleni u različitim ustanovama i organizacijama značajnim za ostvarivanje njihovih prava. Analizom odgovora je utvrđeno čak 7 kodova koji su navedeni u Tablici 4.1.

Neprilagođenost sustava specifičnim potrebama populacije. S obzirom na iskustvo rada sa djecom bez pratnje stručnjaci navode da se djelatnici nalaze u jednoj novoj i specifičnoj situaciji kada moraju odgovoriti na posebne potrebe populacije, a sustav istovremeno nije tome prilagođen [*„Tako da, da, uistinu je to teško, kažem, jako je specifična tema. Pogotovo što.. em što ne znate općenito postupak ovako, onda još imate i dijete s kojim morate raditi.”* (S1)], [*„Ali, onda treba sustav prilagoditi tome kada već vidiš kako to sve skupa funkcionira, pa daj, ajmo se olakšati malo. (...) Ali, ne samo naš, nego i MUP-ov. Prilagoditi tome, toj pojavi, tome što se zapravo događa.”* (S2)], [*„Tamo su odgajatelji, ali oni nemaju.. Isto tako, koji se brinu i za drugu djecu, nemaju dovoljno kapaciteta niti vremena da se onda posvete baš ovim djeci bez pratnje, koji opet imaju neke svoje specifične potrebe. I to nerazumijevanje zbog nedostatka prevoditelja ili ono.. Dosta je to onako otežano...”* (S4)].

Kapaciteti javnih službi. Dodatan izazov u radu čine i slabi kapaciteti javnih službi što se ogleda u nedostatku kako ljudskih, tako i financijski resursa [*„Da, mislim što se kapaciteta tiče definitivno mislim da su podkapacitirane tako da bi definitivno trebalo i zapošljavanje novih ljudi i zapravo financiranje, i postojećih, ali i novih da za... Pogotovo za područje djece bez pratnje, ali također i financiranje...”* (S1)], [*„Jednostavno, nema kapaciteta i dio toga se, mislim, po mom mišljenju dio toga radi se pro forme, jer... Kako drugačije funkcionirati. Znači, naši kapaciteti se nisu povećali...”* (S2)], [*„Nikakvi.”* (S3)], [*„Preskromni, preskromni.. Pa mislim da to nije nikome, da to zapravo nije toliko komplicirano niti ništa ne bi zahtijevalo neka velika financijska ulaganja niti ništa, obzirom na taj zbilja mali broj djece koji tu ostaju, ali da si jednostavno to nije nikomu u interesu evo.. (...) Tako da ono, po meni je to pre, pre skromno i premalo se ljudi time bavi, premalo se ulaže u cijeli taj sustav, premalo se brine o toj djeci zbilja. A oni imaju najveću razinu potreba od svih migranata.”* (S4)].

Nedostatak političkog interesa. Jedan od izazova u radu čini i nedostatak političkog interesa za navedenu populaciju, što utječe na realizaciju promjena unutar sustava i unapređenja prakse [*„Neki veći angažman, to se, valjda, čeka neka politička odluka. Da neko tamo ocjeni da to treba napraviti ili da neko izvrši pritisak na nekoga pa da onda taj neko to pokrene. (...)Čini mi se da je ta neka moć za*

donošenje takvih nekih odluka previsoko. I onda ti ljudi koji čak su i upoznati s problematikom nemaju mogućnost donošenja ili utjecanja na donošenje tih nekih kapitalnih odluka vezanih uz određenu područje. Čak i u Ministarstvu. I u Ministarstvu mi se čini da to mora ministar reći da se napravi takva neka ustanova. Dio problema bi možda bio i ovaj... Bi mogao biti oko te javne percepcije toga sad. Radi se ustanova za djecu bez pratnje strane državljanke, pa onda sad novinski članak, pa komentari, pa onda kao upravljanje tim nekim javnim mijenjem, javnim mišljenjem. To bi bio dio problema.” (S2)], [„Tako da ne znam da ono.. Ja sam nekako imala očekivanja od tog Međuresornog povjerenstva, ali su me razočarali.. ono okuplja različite aktere koji su uključeni u različite aspekte skrbi o djece bez pratnja, ali to je onako sve pro forme.. Ono iz različitih ministarstava predstavnici, dva predstavnika nevladinih organizacija, Crveni križ i ta udruga Adopta, čisto zbog osobe koja se dugo godina bavila problematikom djece bez pratnje i to je to. I zapravo onda vrlo mali pomaci se tu vide, ništa se nije nešto konkretno poduzelo, a mislim da će biti još i manje sad u budućnosti, tako da ne znam...” (S4)].

Motiviranost zaposlenih u sustavu. Motiviranost djelatnika varira ovisno o radnom mjestu. Nekolicina na njih nailazi na smanjenu motivaciju zbog brzog odlaska djece i količine potrebne dokumentacije [„Tako da, ja vjerujem da je to nemotivirajuće, gdje se vi uistinu oko nekoga potrudite, napravite puno posla, a za par dana netko ode. Znam, dok smo pričali isto sa na nekim sastancima, ovako internim sa tim osobama... Što isto bude, ajmo reći, ono, nemotivirajuće što ne dobivaju iskrenost od strane svojih korisnika...” (S1)] te obujma posla [„Mislim, odgajatelji sa visokom stručnom spremom se zapravo pretvore u sobarice i medicinske sestre. Ako nekom treba namazati leđa ili noge, jel? I to je manje više to.. Uđu, dođu, prođu, izađu. I to je to. (...) Jer više puta su rekli 'pa nisam ja studirala da radim sa migrantima, niti je to moj izbor'. Naprave oni svoj posao korektno, ali postoji jedna razina nezadovoljstva, rekla bih.” (S3)]. S druge strane, postoje i djelatnici koji na prepreke u radu reagiraju pozitivno [„Ali, opet s druge strane, onda imate ljude koji će, jednostavno, potjerati do kraja, pa će se onda, kad nauče na jednom slučaju, onda će opet to primjenjivati na drugi, tako...” (S1)], [„...te što postoji senzibilitet osoba koji su u doticaju s navedenom skupinom.” (S5)].

Administracija. Kao značajan izazov u radu stručnjaci navode opterećenost administracijom, odnosno papirologijom. Naime, djeca bez pratnje se u pravilu na području Hrvatske zadržavaju jako kratko i za vrijeme čega je potrebno izdati čak šest rješenja [*„Znači, prvo je rješenje o imenovanju posebnog skrbnika u onom momentu kada se on zateče, najčešće je to na graničnom prijelazu. Tada se diže dežurna socijalna radnica i ona se imenuje skrbnikom do dolaska djeteta u ustanovu. Onda se nju razrješava, to je dakle drugo rješenje. Onda se piše mjesnom i stvarno nadležnom Centru za socijalnu skrb Novi Zagreb, onda oni izdaju rješenje o smještaju, pa onda izdaju rješenje o posebnom skrbniku, pa onda on napusti ustanovu, pa onda oni pišu rješenje o prekidu smještaja i rješenje o razrješenju tog drugog skrbnika. Tako da kažem, ima više papira nego što je ovaj siromah uspio pojesti obroka u ustanovi.”* (S3)], što u velikoj mjeri iscrpljuje djelatnike [*„Ischrpljujemo sebe. I još ta administracija. Znači, još ta administracija, to je stvarno horor. To je ono, žešće maltretiranje. (...) Smanjite administraciju. Mi se iscrpljujemo administriranjem.”* (S2)], [*„Potrebno je učiniti niz koraka koji bi pojednostavili procedure koje traju poprilično vremena i nisu izvedive u realnom vremenu...”* (S5)].

Komunikacija. Djeca bez pratnje u Europu pristižu iz zemalja drugog govornog područja, a najčešće iz zemalja Bliskog Istoka. Stoga ne iznenađuje činjenica da stručnjaci već pri prvom kontaktu sa djetetom nailaze na problem uspostavljanja komunikacije [*„...dobe dijete koje priča arapski, s kojim, gdje ne znaju kako uopće, dakle, prvo uopće ne znaju da imaju pravo na prevoditelja koje bi trebalo biti... Plaćeno od strane nadležnog ministarstva, no to, navodno, u praksi isto baš ne funkcionira, tako da uopće taj prvi korak ostvariti kontakt s nekim da vas razumije je težak.”* (S1)], [*„Gledajte, oni koji malo govore engleski s njima se nekako sporazumijemo. Sve ovo drugo bi zapravo zahtijevalo prisutnost prevoditelja.”* (S3)], [*„...a tu je u pitanju jezična barijera koja bi dominirala u ovom fenomenu.”* (S5)]. Izazov u uspostavljanju komunikacije čini i dostupnost prevoditelja [*„A, opet onda i to još dodatno košta, tako da.. Nekakvi putni troškovi i sve, i raspoloživost naravno tih prevoditelja i slično. Oni su ne, prevoditelji su ljudi koji rade i druge poslove i nisu stalno raspoloživi, tako da bi to definitivno bilo isto korisno kada bi i to bilo uključeno u te neke financijske planove, pa čak možda i ove ljudske resurse... Da bi*

bili stalno zaposleni.” (S1)], [„ ...recimo u Dugavama kad nije bilo navodno mogućnosti smještaja u druge organizacije, što je isto potpuno neprihvatljivo. Tamo nisu dostupni uvijek prevoditelji... ” (S4)].

Tranzitnost. Pregledom literature i prikupljajući odgovore sudionika problem kratkoće boravka djece bez pratnje u Hrvatskoj se postavlja kao temeljni. Unatoč naporima struke, djeca migranti i dalje Hrvatsku poimaju kao zemlju tranzita kroz koju prođu na putu prema zapadnim zemljama Europe [„*Pa kažem, mislim da je neki širi problem i taj što Hrvatska njima nije dovoljno atraktivna. To je, to je neki širi problem i što oni, mislim, većina njih ni ne zna za Hrvatsku.*” (S2)], [„*Hrvatska je dalje samo zemlja tranzita i koliko god se mi trudili njima pružiti najbolje moguće uvjete, informirati ih o njihovim pravima, o zaštiti njihovih prava, o svem o tome što se nudi, od spajanja obitelji pa nadalje, oni za to jednostavno nisu zainteresirani.*” (S3)]. Ono što čini izazov u radu sa njima jest činjenica da se za svako dijete bez pratnje koje u prosjeku ostane u državi nekoliko sati ili dana, započinju raznorazne procedure što dodatno opterećuje sustav i iscrpljuje već slabe resurse [„*Znači, svi rokovi su stroži jer se radi o djeci, jer se štite kao dječja prava. Ali, onda sve to, svi ti rokovi biti opterećuju sustav, a dugoročno, mislim, djeca odlaze. (...) ... radi se o ustanovi koja je kolodvor. Gdje dođu djeca, ona više.. Mislim to se ne može pratiti. Jedva se može pratiti koliko njih dođe i ode ne, svakodnevno.*” (S2)], [„*Međutim, od kada je Hrvatska ušla u Schengen, to je 1.1. prošle godine, zapravo se izrazito promijenila struktura djece koja dolazi. Ne samo struktura, nego i njihovo funkcioniranje. Znači, nama je nekakav prosjek, neki medijan ostanka 24 sata. (...) Tako je, jer oni zapravo kad se probiju u Hrvatskoj, oni su u Europskoj uniji i njih zapravo ništa ne priječi da krenu dalje.*” (S3)], [„*Ali naravno u praksi to malo je drugačije. Prvo je problem što većina djece zapravo vrlo brzo odlazi iz Hrvatske.*” (S4)], [„*Nerijetko učestalo nakon postupka saslušanja veći broj takve djece odlazi...*” (S5)].

Navedeni izazovi u radu sa djecom bez pratnje su od velike važnosti jer govore upravo o teškoćama na koje nailaze djelatnici zaposleni u javnim službama i organizacijama civilnog društva. Njihova iskustva u radu u sustavu možemo poistovjetiti zbog međusobne suradnje javnih službi i civilnog sektora, Krovna prepreka u praksi je poimanje Hrvatske kao tranzitne zemlje što je već objašnjeno u

jednom od prethodnih odlomaka. Naime, iz činjenice tranzitnosti proizlazi niz drugih teškoća prilikom ostvarivanja bilo kojeg prava jer, kao što stručnjaci govore, oni generalno nemaju s kim raditi. Čak i u onim slučajevima kada se nešto pokrene procesi izdavanja dokumentacije traju predugo, a u kojem periodu djeca najčešće već i napuste državu. To je jasan pokazatelj neprilagođenosti sustava potrebama populacije. Nažalost, problemi unutar sustava nisu prepoznati i generalno nedostaje političkoj utjecaja koji bi mogao predložiti mjere unapređenja prakse, odnosno promicanja socijalnih politika.

4. Zaključak

Populacija djece bez pratnje čini jednu od najranjivijih skupina migranata, a iz godine u godinu se brojka djece u pokretu povećava. Oni najčešće putuju u skupinama i bez zaštite bliskih srodnika što ih čini podložnijim rizicima od krijumčarenja ljudima, raznoraznih bolesti, nasilja, i sl., a sam put uglavnom traje mjesecima. Stoga je važno djeci pružiti potrebnu zaštitu i skrb te potpomoći im pri ostvarivanju međunarodnim i domaćim zakonodavstvom zajamčenih prava.

Republika Hrvatska je potpisnica Konvencija o pravima djeteta što u prijevodu znači da naši zakoni moraju biti u skladu s njezinim odredbama. Kada je riječ o maloljetnicima, uvijek je u fokusu zaštita njihovog najboljeg interesa. Tim se načelima vodi i domaće zakonodavstvo, pa se tako djeci bez pratnje odmah pri zaticanju dodjeljuje poseban skrbnik i pruža hitna medicinska skrb, osigurava smještaj te nudi mogućnost uključivanja u procese obrazovanja. Cilj je ovoga rada bio dobiti dublji uvid u ostvarivanje prava djece u javnim službama s naglaskom na socijalnu skrb, zdravstvo i obrazovanje. Drugim riječima, nastojalo se objasniti izazove u javnim službama s kojima se susreću djelatnici, a koji imaju utjecaja na prava djece. Shodno tomu, rezultati su podijeljeni u četiri teme ili kategorije sačinjene od nekoliko kodova koji govore više o stanju u sustavu.

Pokazalo se da javne službe nailaze na nekolicinu poteškoća u ostvarivanju prava djece bez pratnje. Tako primjerice sudionici oštro kritiziraju smještaj djece bez pratnje u ustanove socijalne skrbi i Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite,

opisujući ga neadekvatnim i s lošim posljedicama po sve zajedno smještene skupine djece. U idealnom slučaju djeca bez pratnje bi se smještala u neki od dva alternativna oblika smještaja, međutim ta praksa u stvarnosti još nije zaživjela. Pitanje je i koliko su udomiteljske obitelji u Hrvatskoj spremne na prihvata djece migranata, odnosno imaju li one kapaciteta za takav smještaj u smislu potrebnih znanja i vještina. Kao moguće rješenje problemu smještaja djece nameće se osnivanje specijalizirane ustanove u kojoj bi bili osigurani svi potrebni resursi kojima bi se zadovoljile potrebe djece. U takvoj bi ustanovi djeci bili dostupni posebni skrbnici, prevoditelji, osoblje educirano o njihovoj kulturi i običajima, ali i svim mogućnostima i pravima koja se nude u našoj zajednici. Druga opcija može biti proširenje postojećih smještajnih kapaciteta, što bi u praksi značilo olakšano pronalaženja samog kreveta za dijete bez pratnje.

Nadalje, problematizira se i institut posebnog skrbništva zbog prakse imenovanja skrbnika iz Zavoda za socijalni rad, dok očiti izbor čine zaposlenici ustanova gdje su djeca smještena. Stoga nije jasno zašto se u radu i dalje najčešće provodi imenovanje socijalnih radnika kao skrbnika djeci bez pratnje, što bi u suprotnom značajno olakšalo ostvarivanje prava i zadovoljavanje potreba djece. Osim toga, posebni skrbnici i dalje rade svoje svakodnevne poslove zbog čega nastaje preopterećenost poslovnim obavezama što u konačnici dovodi do nedostatne skrbi. Kao pokazatelj možemo izdvojiti i malu vjerojatnost ostvarivanja kontakta djece i posebnog skrbnika koji najčešće niti ne razmijene brojeve telefona, a kamoli upoznaju. Iz rezultata istraživanja vidimo da u struci postoji potreba za dodatnim edukacijama sadašnjih i budućih skrbnika te ostalih zaposlenih u sustavu ostvarivanja prava djece bez pratnje. Navedeno bi se moglo unaprijediti podizanjem edukacija na višu razinu u pogledu specijalizacije posebnih skrbnika što bi u praksi značilo da bi se oni bavili isključivo zaštitom interesa djece bez pratnje.

U sustavu obrazovanja je najvažnije osigurati djeci učenje hrvatskog jezika putem pripreme nastave što sudionici navode da ne nailazi na velike probleme u praksi. Naime, ključno je prethodno iskustvo škola u prihvatu djece pa će se tako one škole u Zagrebu na području Novog Zagreba (koje su najbliže smještaju) najbrže organizirati. Navedeno zvuči dobro organizirano, ali dugoročno dovodi do centraliziranosti jer druge škole nisu upoznate sa postupanjima u slučaju prihvata

učenika djeteta bez pratnje. Izraženi izazov u ostvarivanju prava djece bez pratnje na obrazovanje čini njihova razina školovanja. Sudionici govore da djeca najčešće mjesecima ne pohađaju nastavu, a zbog nedostatka potrebne dokumentacije upitno je i jesu li uopće išla u školu u zemlji porijekla. I nakon organizacije učenja hrvatskog jezika njih se svrstava u razrede niže od onih sukladnih starosnoj dobi zbog neusklađenosti obrazovnih sustava.

Prije donošenja odluke o vrsti smještaja djeteta bez pratnje, prema Protokolu o postupanju potrebno je izvršiti inicijalni medicinski pregled s ciljem utvrđivanja fizičkog stanja djeteta i prikupljanja potrebnih anamnestičkih podataka. Ono što rezultati ovog, ali i prethodnih istraživanja navode je nepreciznost pri provođenju takve pretrage. Drugim riječima, tek djelatnici ustanova gdje se djeca smještaju otkriju ozljede i/ili simptome bolesti. Takva praksa nažalost pokazuje da je pri medicinskom pregledu fokus eventualno na fizičkom stanju djeteta, dok se njegove psihološke i emocionalne potrebe stavljaju u drugi plan. Samim time možemo zaključiti da je potrebno unaprijediti praksu u segmentu pružanja psihosocijalne pomoći i podrške djece, što trenutno obavlja samo Hrvatski Crveni križ. Osim navedenog, sa stručnjacima se razgovaralo i o praksi utvrđivanja starosne dobi djece medicinskim putem. Sam postupak je skup i opsežan zbog čega traje duže, a slijedom toga se i rijetko provodi.

U konačnici su stručnjaci naveli i neke od izazova u radu sa djecom bez pratnje, poput neprilagođenosti sustava specifičnim potrebama populacije, stava tranzitnosti Hrvatske, iscrpne administracije i slabih kapaciteta javnih službi uopće, nedostatka interesa za ovaj socijalni problem te uspostavljanja valjane komunikacije s djecom zbog jezične barijere. S obzirom na problem administracije i kapaciteta javnih službi, potrebno je zapošljavanje novih ljudi te financiranje od strane države. U tom bi se slučaju primjerice mogli osigurati stalno zaposleni prevoditelji za djecu bez pratnje čija je dostupnost u sadašnje vrijeme upitna.

Zaključno možemo reći da uloga javnih službi u ostvarivanju prava djece bez pratnje varira ovisno o sektoru, ali generalno govoreći postoji još uvijek veliki prostor za promjene i unapređenje prakse rada. Iako je to rijetkost, nekolicina djece bez pratnje na kraju odluči ostati u Hrvatskoj i postoje zaista lijepi primjeri njihove

integracije u hrvatsko društvo. Kako bi to postala praksa, a ne izuzetak, potrebne su izmjene postojećih pravila prvenstveno u pogledu dodjeljivanja posebnog skrbnika i smještaja djece u adekvatne ustanove, a u kojem slučaju bi se olakšalo ostvarivanje i drugih prava.

5. Literatura

1. ALFACA (2019). Izvješće za Hrvatsku: stanje u području obiteljske skrbi za djecu bez pratnje. Preuzeto 18.3.2024. sa mrežne stranice: <file:///C:/Users/anama/Downloads/ALFACA-II-Sustainable-reception-for-unaccompanied-children-HR-verzija-Croatian.pdf>.
2. Andersson, E.S., Solheim Skar, A.M. & Jensen, T.K. (2021). Unaccompanied refugee minors and resettlement: Turning points towards integration, *European Journal of Social Psychology*, 51,3, str. 572-584.
3. Babić, G. (2020). Djeca bez pratnje u svjetlu migrantske krize u Centru za pružanje usluga u zajednici Zagreb – Dugave, *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 28 ,1, str. 115-132.
4. Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*,3,2, str. 77-101.
5. Centar za mirovne studije (2021). Policy brief o zaštiti djece bez pratnje u Republici Hrvatskoj. Posjećeno 16.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.cms.hr/en/publikacije/policy-brief-o-zastiti-djece-bez-pratnje-u-republici-hrvatskoj>.
6. Daniel-Calveras, A., Baldaqui, N. & Beaza, I. (2022). Mental Health of unaccompanied refugee minors in Europe: A systematic review, *Child Abuse & Neglect*, 133.
7. Early Childhood Peace Consortium. Children on the Move. Posjećeno 15.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://ecdpeace.org/work-content/children-move#:~:text=They%20are%20%E2%80%9Cchildren%20on%20the,their%20parents%20or%20other%20caregivers> .
8. European Asylum Support Office (2018). Smjernice EASO-a o uvjetima prihvata djece bez pratnje: operativni standardi i pokazatelji. Posjećeno 18.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/Guidance-reception-unaccompanied-children-standards-and-indicators-HR.pdf>
9. Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Međunarodni ugovor 18-97, 6/99, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17.

10. Europska mreža pravobranitelja za djecu (2018). Stajalište o pravu na obrazovanje djece u pokretu. Posjećeno 19.3.2024. na mrežnoj stranici: <file:///C:/Users/anama/Downloads/ENOC-2018-Stajaliste%20o%20pravu%20na%20obrazovanje%20djece%20u%20pokretu.pdf>.
11. Eurostat (2022). Asylum 2021: Asylum decisions and unaccompanied minors. Posjećeno 15.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220504-1>.
12. Eurostat (2024). Asylum applicants by type – annual aggregated data. Posjećeno 15.3.2024. na mrežnoj stranici: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00191/default/table?lang=en&category=t_migr.t_migr_asy.
13. Eurostat (2024). Asylum applicants considered to be unaccompanied minors – annual data. Posjećeno 16.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00194/default/table?lang=en>.
14. Eurostat (2024). Asylum applications –annual statistics. Posjećeno 15.3.2024. na mrežnoj stranici: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_applications_-_annual_statistics#Applications_by_unaccompanied_minors.
15. Hameršak, M., & Pleše, I. (2020). Passing by In/Visibly: The Lone Child in the Croatian Section of the Balkan Refugee Corridor, *Journal of Borderlands Studies*, str. 1–19.
16. Höhne, E., Swantje van der Meer, A., Kamp-Becker, I. & Christiansen, H. (2020). A systematic review of risk and protective factors of mental health in unaccompanied minor refugees, *European Child & Adolescent Psychiatry*, 31, 1-15.
17. Hrvatski Crveni križ (2016). Vodič za skrbnike djece bez pratnje, stranih državljana u Republici Hrvatskoj. Posjećeno 17.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.hck.hr/UserDocsImages/publikacije/Priru%C4%8Dnici/Prirucnik%20-%20Vodic%20za%20skrbnike%20djece%20bez%20pratnje.pdf>.

18. Hrvatski pravni centar (2020). Postupanje prema djeci bez pratnje: pravni i institucionalni okvir. Posjećeno 15.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.hpc.hr/wp-content/uploads/2020/09/POSTUPANJE-PREMA-DJECI-BEZ-PRATNJE.pdf>.
19. IRCiS (2023). Školska integracija djece izbjeglica – rezultati projekta IRCiS. Posjećeno 19.3.2024. na mrežnoj stranici: https://psihologija.ffzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2023/06/IRCiS_Online-konferencija-Zagreb.pdf
20. Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu (2023). Posjećeno 16.3.2024. na mrežnoj stranici: <file:///C:/Users/anama/Downloads/Izvjes%CC%8Cc%CC%81e%20o%20radu%20pravobraniteljice%20za%20djecu%20za%202022.%20godinu.pdf>.
21. Konvencija o pravima djeteta. SL SFRJ 15/90, NN MU 12/93.
22. Koprić I., Marčetić G., Musa A., Đulabić V., & Lalić Novak G. (2014). *Upravna znanost - Javna uprava u suvremenom europskom kontekstu*; Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 215-233.
23. Kraljević, R., Marinović, L. & Živković Žigante, B. (2011). *Djeca bez pratnje strani državljani u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: UNHCR.
24. Lalić Novak, G. (2015). Komparativna metode u proučavanju javne uprave: potencijali i problemi. *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, 15,1, str. 9-32.
25. Maioli, S.C., Bhabha, J., Wickramage, K., Wood, L. C. N., Erragne, L., Ortega García, O., Burgess, R., Digidiki, V., Aldridge, R.W. & Devakumar, D. (2021). International migration of unaccompanied minors: trends, health risks, and legal protection, *The Lancet Child & Adolescent Health*, 5,12, str. 882-895.
26. Marušić, D. (2008). Privremena skrb za djecu strane državljanke u prihvatnoj stanici doma za djecu i mladež Zagreb. U M. Jelavić (ur.), *Djeca bez pratnje: Djeca stranci odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola*. Zagreb: Pravobranitelj za djecu, str. 33- 38.
27. Ministarstvo unutarnjih poslova (2024). Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite do 31.12.2023. Posjećeno 16.3.2024. na mrežnoj

stranici: <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-trazitelji-medjunarodne-zastite/283234>

28. National Child Traumatic Stress Network (2005). Mental Health Interventions for Refugee Children in Resettlement. Posjećeno 15.3.2024. na mrežnoj stranici: https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources/mental_health_interventions_refugee_children_resettlement.pdf.
29. Obiteljski zakon. Narodne novine 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23.
30. Perić, K. & Merkaš, M. (2020). Iskustva i prilagodba djece izbjeglica u Hrvatskoj. *Napredak*, 161 (1-2), 123-140.
31. Pezerović, A. & Milić Babić, M. (2016). Važnost savjetovališnog rada s djecom izbjeglicama, *Ljetopis socijalnog rada*, 23 ,3, str. 363-380.
32. Povelja Europske unije i temeljnim pravima. Službeni list Europske unije, 2016/C 202/02.
33. Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje (2018). Posjećeno 17.3.2024. na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelj-i-socijalna-politika/obitelj-12037/djeca-i-obitelj-12048/djeca-bez-pratnje-12060/12060>.
34. Rudolf, D. (2009). Lisabonski ugovor Europske unije (2007.) – Konsolidirani tekst Ugovora o Europskoj uniji (Maastricht, 1992.) – Konsolidirani tekst Ugovora o funkcioniranju Europske unije (Rim, 1957.): protokoli, prilozi i izjave. *Adrias*, 16, str. 1-418.
35. Selak Živković, A. (2008). Djeca odvojena od roditelja: strani državljani u RH. U M. Jelavić (ur.), *Djeca bez pratnje: Djeca stranci odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola*, Zagreb: Pravobranitelj za djecu, str. 7-10.
36. Separated Children in Europe Programme (2010). Statement of Good Practice. Posjećeno 15.3. 2024. na mrežnoj stranici: <https://www.refworld.org/reference/research/scep/2010/en/19616>.
37. Ustav Republike Hrvatske. Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
38. Ustić, D. (2008). Načela dobre prakse: preporuke programa “Djeca odvojena od roditelja u Europi”. U M. Jelavić (ur.), *Djeca bez pratnje: Djeca stranci*

- odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola, Zagreb: Pravobranitelj za djecu, str. 11-16.*
39. Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti. Narodne Novine 70/15, 127/17, 33/23.
 40. Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj. Narodne novine 80/13, 15/18, 26/21, 46/22.
 41. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20, 151/22, 155/23, 156/23.
 42. Zakon o plaćama u državnoj službi i javnim službama. Narodne novine 155/23.
 43. Zakon o socijalnoj skrbi. Narodne novine 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23.
 44. Zakon o stancima. Narodne novine 133/20, 114/22, 151/22.
 45. Zakon o udomiteljstvu. Narodne novine 115/18, 18/22.
 46. Žižak, A. (2008). Činitelji rizika i iskustva djece (stranaca) odvojene od roditelja. U M. Jelavić (ur.), *Djeca bez pratnje: Djeca stranci odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola, Zagreb: Pravobranitelj za djecu, str. 43-52.*
 47. Župarić-Iljić, D. & Mlinarić, D. (2015). Strani maloljetnici bez pratnje u Republici Hrvatskoj: problematika učenja jezika i obrazovanja, *Migracijske i etničke teme*, 31,3, str. 333-363.
 48. Župarić-Iljić, D.& Mlinarić, D. (2018). Care for Unaccompanied Children in Croatia: The Roles and Experiences of Special Guardians, *Revija za sociologiju*, 48,3, str. 297-327.

6. Prilozi

Prilog 1. Protokol za sudionike

1. Možete li mi za početak reći nešto o Vašoj ulozi u sustavu ostvarivanja prava djece bez pratnje?
2. Pregledom relevantne literaturi o djeci bez pratnje i ostvarivanju njihovih prava se posebno ističe važnost posebnih skrbnika. Koje je uloga posebnih skrbnika u ostvarivanju prava djece bez pratnje?
 - a. Prema Vašem mišljenju, ispunjavaju li posebni skrbnici djece bez pratnje sve svoje zakonom propisane zadaće? Objasnite mi svoj odgovor.
3. Gdje vidite pozitivne, a gdje negativne aspekte postojećeg sustava posebnog skrbništva u pogledu djece bez pratnje?
 - a. Što je prema Vašem mišljenju potrebno promijeniti i unaprijediti u praksi posebnog skrbništva?
4. Kroz literaturu se spominje imenovanje skrbnika iz redova zaposlenika u sustavu socijalne skrbi i van njega iz redova migranata. Kakvom biste opisali praksu imenovanja posebnih skrbnika djece bez pratnje?
5. Kako se u praksi ostvaruje pravo djece bez pratnje na smještaj?
6. Što mislite o odluci da se djecu bez pratnje smješta u ustanove socijalne skrbi primarno namijenjene djeci s problemima u ponašanju?
 - a. Koji su glavni nedostaci smještaja djece bez pratnje u takav tip ustanova?
 - b. Koje su prednosti postojećeg sustava smještaja djece bez pratnje?
 - c. Kako se u praksi pristupa problemu nedostatka smještajnih kapaciteta u ustanovama socijalne skrbi?
7. Kao dva poželjna oblika alternativnog smještaja djece bez pratnje u propisima se spominju smještaj u udomiteljske obitelji i socijalna usluga organiziranog stanovanja. Kako se u praksi provode ta dva njihova prava?

8. Kako biste opisali ostvarivanje prava na obrazovanje djece bez pratnje u Hrvatskoj?
- Koliko često se djeca bez pratnje uključuju u sustav obrazovanja u Hrvatskoj?
 - Što biste naveli kao glavne izazove u ostvarivanju prava na obrazovanje?
 - Jeste li upoznati s pozitivnim primjerima ostvarivanja prava na obrazovanje kod djece bez pratnje? Možete li mi reći nešto više o tome.
9. Zakonske obveze škola u odnosu prema djeci bez pratnje su osiguranje pripreme nastave za učenje hrvatskog jezika i dopunske nastave za druge predmete. Možete li mi reći više o tome kako se ta obveza provodi u praksi?
- Npr. Tko provodi pripremu nastave? Koliko često se takva vrsta nastave provodi?
10. Imaju li djeca bez pratnje pristup zdravstvenoj skrbi? Da/Ne. Kako se u praksi ostvaruje to pravo?
- Koje biste izazove izdvojili u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu djece bez pratnje?
 - Kako se u praksi provodi obveza inicijalnog zdravstvenog pregleda prije smještaja iz Protokola o postupanju prema djeci bez pratnje?
 - Kakva je praksa zdravstvene zaštite u pogledu psihosocijalne podrške djeci bez pratnje?
11. S obzirom da u praksi može doći do zlouporabe prava koja proizlaze iz činjenice maloljetne dobi, kako se pristupa utvrđivanju starosne dobi djece bez pratnje?
12. Kakvi su kapaciteti javnih službi za ostvarivanje prava djece bez pratnje?
13. Želite li još nešto reći o temi ili se na nešto nadovezati?